

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Diplomová práce

Bc. Kateřina Klancová

2007

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Katedra managementu podnikatelské sféry

Přínosy a rizika ekonomické transformace v Číně

Vypracovala:

Bc. Kateřina Klancová

Vedoucí diplomové práce:

Doc. Ing. Pavel Dvořák, CSc.

Jindřichův Hradec, srpen 2007

Anotace

Přínosy a rizika ekonomické transformace v Číně

Popis průběhu a analýza výsledků čínské ekonomické reformy s důrazem na makroekonomickou oblast (vývoj zahraničního obchodu, čistého exportu a salda platební bilance, růst devizových rezerv, problémy bankovního sektoru, problém uvolnění kursového režimu). Srovnání s vývojem jiných vybraných tranzitivních ekonomik.

srpen 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma
„Přínosy a rizika ekonomické transformace v Číně“
jsem vypracovala samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

Jindřichův Hradec, srpen 2007

---

podpis studenta

Poděkování

Za cenné rady, náměty a inspiraci

bych chtěla poděkovat

Doc. Ing. Pavlovi Dvořákovi, CSc.,

z Vysoké školy ekonomické v Praze,

Fakulty managementu v Jindřichově Hradci.

Obsah

1 ÚVOD	1
<hr/>	
2 TEORETICKÁ ČÁST	4
<hr/>	
2.1 DEFINICE TRANSFORMACE	4
2.2 HLAVNÍ ZNAKY SOCIALISTICKÉ EKONOMIKY	6
2.3 CÍLE TRANSFORMACE	9
2.4 STRATEGIE TRANSFORMACE	10
2.4.1 WASHINGTONSKÝ KONSENSUS VERSUS EVOLUČNĚ-INSTITUCIONÁLNÍ PERSPEKTIVA	10
2.4.2 ŠOKOVÁ TERAPIE	14
2.4.3 GRADUALISTICKÁ STRATEGIE	15
2.5 PROCES TRANSFORMACE	16
2.5.1 KROKY TRANSFORMAČNÍHO PROCESU	16
2.5.2 BARIÉRY TRANSFORMACE	19
2.6 PŘÍNOSY ZE SLEDOVÁNÍ TRANSFORMAČNÍHO PROCESU	21
<hr/>	
3 CHARAKTERISTIKA OBJEKTU	23
<hr/>	
3.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O ČÍNĚ	23
3.1.1 STRUČNÁ HISTORIE ČÍNY	24
3.2 HISTORIE REFORM	25
3.3 SOUČASNÁ EKONOMICKÁ SITUACE	28
3.3.1 HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT A EKONOMICKÝ RŮST	29
3.3.2 EXPORT, IMPORT A SALDO PLATEBNÍ BILANCE	31
3.3.3 INFLACE	40
3.3.4 SHRUTÍ EKONOMICKÉ SITUACE	41

4 PRAKTICKÁ ČÁST	45
4.1 SPECIFIKA EKONOMICKÉ TRANSFORMACE V ČÍNĚ	45
4.2 CÍLE TRANSFORMACE V ČÍNĚ	46
4.3 STRATEGIE TRANSFORMACE V ČÍNĚ	47
4.4 PROCES TRANSFORMACE V ČÍNĚ	50
4.4.1 LIBERALIZACE, STABILIZACE A PRIVATIZACE V ČÍNĚ	51
4.4.2 BARIÉRY TRANSFORMACE	56
4.5 PŘÍNOSY A RIZIKA EKONOMICKÉ TRANSFORMACE V ČÍNĚ	58
4.5.1 PŘÍNOSY	59
4.5.2 RIZIKA	61
5 ZÁVĚR	66
ZDROJE	69
PŘÍLOHY	74
SEZNAM TABULEK	79
SEZNAM GRAFŮ	80
SEZNAM PŘÍLOH	81

1 Úvod

Název této diplomové práce zní „přínosy a rizika ekonomické transformace v Číně“. Jedním z důvodů mého výběru je můj zájem nejenom o ekonomický a politický rozbor situace v České republice nebo v Evropě, ale také zájem o situaci v jiných státech a celosvětově. Čínská lidová republika se postupně stává velkým globálním hráčem jak ekonomicky tak politicky. Je to, co do počtu obyvatel, největší země světa a je to rozhodně zajímavý objekt ke zkoumání.

Čína je obrovská krásná země s velmi dlouhou historií, vlastní bohatou kulturou a rozmanitou přírodou a klimatem. Mezi její kulturní dědictví patří například „trojí učení“: konfucianismus, taoismus a čínský buddhismus. Mezi další památky patří krásné umění a architektura. Z Číny také pochází některé ze světových vynálezů jako je vynález papíru, kompasu či zpracování hedvábí a jiné. Na druhé straně Čína do dnešní doby patří mezi země, kde přetrvává totalitní režim. I když tato země, hlavně poslední dobou, chápe nutnost začít se otvírat světu a tržní ekonomice, je to stále země nedemokratická a nesvobodná. Stále se zde porušují základní lidská práva a svobody, lidé nejsou svobodní, existuje cenzura. Ve dvacátém století Čína prožila, díky komunistické straně a totalitnímu režimu, velmi krvavé a násilné období. Velmi velké množství lidí zemřelo násilnou smrtí z rozhodnutí Strany či zemřelo hlady díky nesmyslnosti rozhodnutí uskutečněných za Kulturní revoluce Mao Ce-tunga ve jménu socialismu. Čína do dnešní doby násilně okupuje Tibet, zařadila ho mezi svá území, a neuznává autonomii Taiwanu.

Čína v minulých letech prošla a stále prochází ekonomickou transformací, kdy do centrálně plánované ekonomiky začínají pronikat prvky kapitalismu a tržní ekonomiky. Díky této ekonomické transformaci Čína začala vykazovat rapidní ekonomický růst, který má v některých letech podobu i dvouciferného čísla. Předpokládá se, že Čína se stane největší ekonomikou světa ve výhledu přibližně jedné dekády let. Tato transformace a rychlý růst mají jistě velká pozitiva v podobě snižování chudoby a přibližování Číny k vyvinutým zemím světa. Má samozřejmě ale i svá negativa. Tyto přínosy a rizika ekonomického vývoje v Číně budou hlavním objektem zkoumání této mé práce.

Problematika ekonomické transformace v Číně mě zajímá i z toho důvodu, že Česká republika v 90. letech 20. století byla sama transitivity ekonomikou. Toto téma se Čechů tedy úzce dotýká. Ráda bych se dozvěděla více o problémech, kterým čelí transitivity ekonomika, a také bych ráda více pronikla do systému fungování (nebo spíše nefungování) socialistické ekonomiky.

Práci rozdělím do tří částí. V teoretické části se zaměřím na problematiku ekonomické transformace tak, abych si vytvořila teoretická východiska pro následné části. Ze začátku si definuji pojem transformace a vymezím hlavní znaky socialistické ekonomiky. Dále popíši možné cílové varianty transitivity ekonomiky a obecné cíle transformace. Stěžejní část teoretické části, na které v podstatě postavím celou práci i hypotézu, je část týkající se dvou různých přístupů ke strategii a transformaci vůbec a to jsou Washingtonský konsensus a evolučně-institucionální přístup. Budu se zabývat rozdíly mezi těmito přístupy a jejich použitím v různých transitivity ekonomikách. V teoretické části se dále budu zabývat procesem transformace a to jak možnými bariérami tak jednotlivými nejdůležitějšími „kroky“ v procesu transformace, kterými jsou „tři pilíře“ transformace: liberalizace, stabilizace a privatizace. Teoretickou část ukončí kapitola o přínosech sledování transformace pro ekonomiku.

Další logickou částí této práce bude charakteristika sledovaného objektu, tedy Číny. Ze začátku této kapitoly napíši základní informace o Číně a spíše stručněji se zmíním o její historii. Po té bude následovat historie ekonomické transformace a reforem a analýza současné čínské ekonomiky se zaměřením na makroekonomické ukazatele jako je HDP či export a import.

V rámci praktické části po té budu aplikovat poznatky a teoretické východiska na zkoumaném objektu. Na začátku této části zpracuji specifika čínské transformace. Dále podle teoretické části určím cílovou variantu této transformace. Po té analyzuji čínskou transformaci z pohledu strategie. V rámci své hypotézy bych také ráda vyřešila otázku, zda se na příkladu ekonomické transformace v Číně potvrdí „nadvláda“ Washingtonského konsensu jako nejlepšího přístupu k transformaci. Dále budu popisovat možné bariéry v transformačním procesu. Důležitou částí a jakýmsi shrnutím bude kapitola o přínosech a rizicích ekonomické transformace v Číně. Srovnávání s ostatními transitivity ekonomikami provádím v podstatě v průběhu celého textu.

Moje hypotéza k této práci vypadá následovně: Na příkladu ekonomické transformace v Číně se ukáže, že Washingtonský konsensus není jediná možná strategie transformace a nemusí to být nejlepší volba přístupu k transformaci. Cílem mé práce je tedy potvrdit či vyvrátit tuto hypotézu a podle teoretických východisek a analyzovaných dat určit přínosy a rizika ekonomické transformace Číně.

2 Teoretická část

2.1 Definice transformace

Transformace je komplexní ekonomický a sociální proces, který vede ke kompletní změně ekonomických podmínek populace. Znamená změnu celého systému fungování ekonomiky a potažmo i celé společnosti. Transformace je nesmírně složitý proces, ve kterém se mění samo uvažování (tržních) subjektů a všechny tyto subjekty se musí přizpůsobit zcela radikálně změněným podmínkám.

Obecně jednotlivé ekonomické transformace mohou probíhat z různých politicko-ekonomických systémů do jiných politicko-ekonomických systémů. Pro potřeby mé práce se zaměřuji na transformaci ze socialistické ekonomiky na ekonomiku kapitalistickou, tedy na přechod od socialistického systému založeného na centrálním plánování a kolektivním vlastnictví ke kapitalistickému systému založenému na tržní koordinaci a soukromém vlastnictví.

Podle studií transformace ve střední a východní Evropě Kornai zformuloval šest charakteristik transformace¹:

„1. a 2. Hlavní směr změn byl převzatý z vývoje Západní civilizace; v ekonomické sféře podle kapitalistického ekonomického systému a politické sféře ve směru k demokracii.

3. Transformace byla kompletní a byla paralelní ve všech sférách: v ekonomii, v politické struktuře, v politické ideologii, v právním systému a ve společenském stratifikačním procesu.

4. Transformace proběhla bez použití násilí.

5. Proces transformace se udál za mírových okolností; procesu transformace nepředcházela válka a změny nebyly na společnosti vynuceny vojenskou okupací.

---

¹ KORNAI, J.: The great transformation of Central Eastern Europe, Economics of Transition, Volume 14 (2) 2006, 207 – 244, Blackwell Publishing, UK, 2006, str. 217 - 218

6. Transformace proběhla neuvěřitelnou rychlostí; během 10 až 15 let. “

Většina transformací, které se udály v průběhu lidské historie, splňuje 3-4 prvky z výše popsanych bodů. (Jen transformace ve střední a východní Evropě byla unikátní v tom, že pokryla všech šest bodů.)

Ideální stav, do kterého se pokouší transitivní ekonomika dostat, je kapitalistická ekonomika. Avšak ani kapitalismus není ideální, je to pouze nejlepší varianta možného fungování ekonomiky, kterou lidstvo dosud vytvořilo. Marxisti tvrdili, že socialistická ekonomika je výkonnější v růstu produktivity práce. Tato vyšší produktivita práce pak měla přinášet zvyšující se míru produktu a vzrůstající standart života. To se však ukázalo jako mylné a naopak se ukázalo, že kapitalismus je více produktivní a vykazuje rychlejší růst ekonomiky, který dále generuje lepší životní standart. V průběhu času socialismus nevyhnutelně „ztratil dech“ v závodu s kapitalismem (tabulka 1). V další kapitole uvádím hlavní znaky socialistické ekonomiky, které měly hlavní podíl na prohře v tomto závodě a které ukazují na hlavní nefunkčnosti celého systému.

Tabulka 1: HDP na hlavu a míry ekonomického růstu ve vybraných socialistických a kapitalistických ekonomikách

Země	HDP na hlavu (v dolarech - 1990)		Průměrný růst HDP na hlavu (v procentech)			
	1950	1989	50. léta	60. léta	70. léta	80. léta
Československo	3,501	8,768	3.9	2.9	2.1	1.2
Sovětský Svaz	2,841	7,098	3.4	3.6	2.2	0.9
Polsko	2,447	5,684	2.4	3.2	3.4	-0.4
Dánsko	6,943	18,261	2.9	3.8	2.0	1.8
Řecko	1,915	10,086	5.0	6.6	4.4	1.3
Nizozemí	5,996	16,695	2.8	4.0	2.5	1.3
Velká Británie	6,939	16,414	1.7	2.5	2.2	2.2

Zdroj: OECD

2.2 Hlavní znaky socialistické ekonomiky

Neexistence trhů a z toho vyplývající neexistence tržních cenových systémů

Prvním ze znaků socialistické ekonomiky je neexistence trhů a potažmo neexistence tržních cen. V socialistické ekonomice existují jen úřední ceny, arbitrárně stanovované státní byrokracií. Tyto ceny neodrážejí strukturu spotřebitelských preferencí a nejsou schopny plnit funkci informační, alokační ani motivační. Výsledkem cenových distorzí je zmatení (tržních) subjektů. Spotřebitelé si neuvědomují vzácnost některých komodit a výrobcům není zřejmé, po kterém zboží je poptávka. Podniky bez volných tržních cen neznají relativní vzácnost ekonomických zdrojů a proto nutně dochází k neefektivní alokaci ekonomických zdrojů kapitálu, práce a přírodních zdrojů. Jediné trhy, které v socialistické ekonomice existovaly, byly ty v šedé a černé zóně ekonomiky.

Centrální plánování, plánování hmotných ukazatelů

Dalším z hlavních znaků socialistického hospodářství je centrální plánování a to zejména plánování objemů produkce. V socialistické ekonomice je plnění plánu, potažmo plnění plánovaných hmotných ukazatelů, pro podnik nejdůležitější činností. Pomocí centrálního plánování se provádí alokace - podnikům je v podobě plánů řečeno co produkovat, od koho nakupovat a komu prodávat.

Důsledky centrálního plánování na ekonomiku se dají popsat i pomocí tzv. „měkkých plánů“. Vzhledem k tomu, že socialistické centrum nezná skutečné výrobní možnosti podniků, je nuceno vést s podniky „vyjednávání o plánu“, tj. vyjednávání o vstupech a výstupech jednotlivých podniků (jako je spotřeba surovin, materiálu, energie a lidské zdroje). Podniky ve vyjednávání záměrně podceňují své produkční schopnosti a přeceňují náročnost své produkce na hmotné a lidské vstupy. Takovéto chování činí produkci vysoce surovinově, energeticky a pracovní náročnou. Pokud na nákupy hmotných vstupů nestačí příjmy z vlastní produkce, dostává socialistický podnik automaticky dotace ze státního rozpočtu nebo úvěry od státní banky. Dochází zde tedy k paradoxu, že zatímco kapitalistické podniky jsou motivovány minimalizovat vstupy a maximalizovat výstupy, v socialismu dochází k opaku, podnik se snaží o maximalizaci vstupů a minimalizaci výstupů. Jinak řečeno kapitalistická

firma vydělává jen když ob stojí v tvrdé konkurenci. Socialistický podnik se však nemusí o svoji existenci bát. Od státu získává finanční pokrytí svých výdajů a dluhů, protože socialistická ekonomika nenechává své ztrátové podniky zbankrotovat. Zastavení výroby a propouštění je totiž nepřijatelné.

Centrální plánovací systém se odráží také v ekonomických motivacích řídicích pracovníků. Řídící pracovníci socialistických podniků nemají příliš prostoru pro strategické investiční rozhodování ani pro hledání nových trhů. Socialistický manažer soustředí své úsilí na udržování personálních vztahů se státní byrokracií a s komunistickými funkcionáři tak, aby byl schopen prosadit měkké plány v procesu plánování a získat pro „své“ podniky od státu nedostatkové zdroje.

Neexistence podnikání

Socialistická ekonomika nezná podnikání. Podnikání je ve většině případů zákonem zakázáno a jakákoliv samostatná hospodářská činnost je postihována. Podnikání je považováno za buržoazní přežitek, který byl podle komunistických ideologů překonán vývojem. Většina podniků v socialistické ekonomice je tedy v kolektivním vlastnictví. Pro komunistické funkcionáře je snazší podniky v kolektivním vlastnictví kontrolovat.

Strukturální deformace

Jednou z hlavních strukturálních deformací vznikajících v socialistické ekonomice je preference těžkého průmyslu jako je energetika, hutnictví a strojírenství před terciárním sektorem - službami. Služby jsou v socialistické ekonomice chápány jako neproduktivní. Jedním z hlavních důvodů preference průmyslu byl v dobách „Studené války“ závod ve zbrojení se Západem. Tento důraz na těžký průmysl byl však ve většině případů vykoupen zdevastovaným životním prostředím. Preference průmyslu v centrálně plánovaných ekonomikách je jasně patrná z následující tabulky.

Tabulka 2: Alokace pracovníků podle sektorů (procentní podíly)

	Zemědělství	Průmysl	Služby
OECD, 1991			
8 nejbohatších zemí	5,5	29,8	64,7
8 středně bohatých zemí	5,8	30,4	63,9
8 nejchudších zemí	17,9	29,5	52,6
Centrálně plánované ekonomiky (1989)			
Východní Německo	10	44,1	45,9
Československo	11,6	46,8	41,6
Maďarsko	17,5	36,1	46,4
Polsko	27,2	36,3	36,4

Zdroj: OEC D

Druhá z hlavních deformací socialistické ekonomiky se projevuje zájmem o velké firmy na úkor těch malých. To vychází z logiky, že je snadnější plánovat pro menší počet velkých firem než pro velký počet malých firem. Zároveň řídicí pracovníci se snaží o růst podniků; čím větší podnik, tím více se mu dostává pozornosti od centra a tím větší šance na vyjednání měkkých plánů.

I když socialistické ekonomiky vykazovaly dlouhé období růstu, tento růst byl spíše extenzivní. Byl založený na vysoké míře kapitálových investic a zejména na rostoucí exploataci přírodních zdrojů a devastaci životního prostředí. Socialističtí ekonomové si uvědomovali potřebu intenzivního růstu, proto se ve velké míře prováděly investice do výzkumu a vývoje. Nedařilo se však tyto inovace převést do výroby podniků, protože ty měly zájem jen na plnění svých měkkých plánů. Toto mělo mimo jiné za důsledek zaostávání za kapitalistickými podniky a ekonomikami.

2.3 Cíle transformace

Obecným cílem transformace je finální stav transformované ekonomiky – tedy tržní ekonomika. Na světě však existuje široká škála charakterů tržních ekonomik a proto nemůže existovat jednoznačný názor na to, jak by měl finální stav transformované ekonomiky přesně vypadat. Jednotlivé typy tržních ekonomik se liší zejména rozměrem sociální politiky a úrovní i charakterem státních zásahů do hospodářství. Podle toho si lze obecně charakterizovat jednotlivé cílové varianty transformace².

První z cílových variant je *sociálně – tržní hospodářství*. Její zastánci navazují na keynesiánství, to znamená, že jsou pro státní intervencionistickou politiku. Výsledkem transformace je pak smíšená ekonomika se silným státem. Druhou variantou je *liberální hospodářství*. Zastánci této varianty preferují naopak co nejmenší zásahy státu. Poslední varianta je tzv. *třetí cesta*. Ta ve své podstatě znamená jen zlepšení stávajícího čili socialistického systému. Třetí cesta má za cíl posílit roli trhu v rámci plánované ekonomiky, vytvořit konkurenci mezi podniky, potlačit monopolizaci a zrušit dotace neefektivním podnikům.

Méně obecněji se pak jednotlivé cíle transformace, vycházející ze strukturálních deformací vytvářených socialistickou ekonomikou, dají shrnout do těchto 4 bodů³:

„1. Zavedením flexibilních relativních cen (tedy liberalizací cen) a vytvořením konkurenčního tržního prostředí otevřeného světu opravit distorze vytvořené socialismem a tím zlepšit alokační efektivnost.

2. Stabilizování makroekonomiky; důležité pro správné fungování cenového systému.

3. Poskytnout lepší motivy pro podniky, tak aby byly schopné reagovat na tržní podněty. Klíčová komponenta těchto změn je privatizace. Dále vytvořit nové podnikatelské vrstvy povzbuzením nových soukromých firem ke vstupu na trh.

---

² KOTOUČKOVÁ, A.: Ekonomická transformace ČR, Sborník z konference: Česká ekonomika na přelomu tisíciletí (edited by Slaný, A), Masarykova Univerzita, Brno, 2001, ISBN 80-210-2533-6

³ ROLAND, G.: Transition and Economics, Politics, Markets, and Firms, The MIT PRESS – Massachusetts Institute of Technology, 2000, ISBN 0-262-18203-3, str.11

4. *Vytvoření vládních institucí adekvátních pro tržní ekonomiku, tak aby zajišťovaly politickou a institucionální stabilitu a aby chránily soukromý majetek.* “

Přesto, že cíle transformace mohou být jasné a pro všechny transitivity ekonomiky stejné, způsob, jak tyto cíle naplnit, už tak jasný není a různí se pro různé ekonomiky. I když se tedy ekonomové shodnou na jednotlivých cílech transformace, již se neshodnou na rychlosti, s jakou má být transformace prováděna, a na postupu jednotlivých transformačních fází, jinak řečeno na strategii transformace.

2.4 Strategie transformace

Není správné se domnívat, že existuje jedna jediná správná strategie transformace. Různé státy v počátcích svého transformačního snažení vycházejí z různých počátečních podmínek (politických a ekonomických). To, co platí pro jednu zemi, nemusí v žádném případě platit pro zemi druhou. A také finální stav, do kterého si daná ekonomika přeje dostat, se liší země od země. Při popisu možných strategií transformace vycházíme ze známých příkladů transformačních ekonomik ze střední a východní Evropy, Ruska, Číny, apod. Z nich můžeme odvodit dva různé přístupy k transformaci nazvané Washingtonský konsensus a evolučně-institucionální perspektivu.

2.4.1 Washingtonský konsensus versus evolučně-institucionální perspektiva

V přístupu ke strategii transformace a k transformaci vůbec existují dva různé názorové proudy, dvě vize. Je to *Washingtonský konsensus*⁴ na jedné straně a na straně druhé tzv. *evolutionary-institutional perspective*⁵, kterou jsem přeložila jako evolučně-institucionální (dále také jen jako institucionální) perspektiva.

---

⁴ ROLAND, G.: Transition and Economics, Politics, Markets, and Firms, The MIT PRESS – Massachusetts Institute of Technology, 2000, ISBN 0-262-18203-3, str. 328

⁵ Tamtéž

Následující tabulka shrnuje rozdíly obou přístupů podle mnou zvolených kritérií.

Tabulka 3: Dvě různé vize transformace

Kritérium	Washingtonský konsensus	Institucionální přístup ⁶
<i>Přístup k nejistotě</i>	Jistota efektivních výstupů	Trvání na nejistotě výstupů
<i>Pohled na reformy</i>	Liberalizace, stabilizace, privatizace	Vytvoření institucionálního základu pro trhy tak, aby podporoval podnikavost
<i>Přístup k institucionální změně</i>	Důraz na osvojení zákonů	Spojení prvků v komplexní systém – právní změna a změna finančního systému, vynucování zákonů, reforma vládní struktury, vývoj samo - donucovacích sociálních norem
<i>Počáteční podmínky</i>	Počáteční podmínky jako „tabula rasa“ vzniká naprostým rozložením struktury komunistického státu	Využití již existujících institucí k prevenci před ekonomickými výkyvy a sociálními nepokoji a zároveň vytváření institucí nových
<i>Základní pohled na trhy a liberalizaci</i>	Trhy se budou vyvíjet samostatně bez zásahů vlády, princip poptávky a nabídky	Důležité je institucionální zázemí pro podporu růstu trhu
<i>Základní pohled na roli vlády</i>	Oslabování pozice vlády na nejnížší možnou úroveň	Role vlády je ve vynucování zákonů a v zabezpečení vlastnických práv

Zdroj: Roland, 2000

⁶ Termín instituce je velice široký pojem. V užším slova smyslu jsou to organizace jako například burza či Fond národního majetku. V širším pojetí jsou to soubory pravidel, které mají podobu formální či neformální. Formální jsou specifikovány a vynucovány vládou jako např. právní systém a soudy a za neformální lze považovat zvyky nebo morálku. Je jasné, že formální instituce lze měnit snadněji a rychleji. Dále v práci institucemi rozumím jejich výklad v širší definici.

Je nutné si uvědomit, že u obou perspektiv nejde o dvě úplně protichůdné vize, ale spíše o dvě strany téže mince. Oběma těmto perspektivám jde o splnění stejného cíle: úspěšná transformace socialistické ekonomiky na ekonomiku tržní. Základní rozdíl mezi přístupy spočívá v tom, že Washingtonský konsensus předpokládá, že dobře rozumíme ekonomice reform, potažmo transformace, a tudíž tyto reformy musejí při správné implementaci přinést kýžené a očekávané výsledky. Ukázalo se, že kapitalismus a tržní systém v USA a západní Evropě dobře fungují, a transformace je potom tedy jen problém okopírování lepších modelů. Teoretikové Washingtonského konsensu mají tedy víru v jasný úspěch transformace.

Na druhé straně institucionální přístup počítá s určitou nejistotou výstupů transformace. I přesto, že se snažíme kopírovat lepší modely fungování ekonomiky, mohou nastat nějaké nepředložené problémy v podobě nečekaných a nechtěných výstupů. Strategie Washingtonského konsensu byla dominantní teorií na počátcích transformace ve střední a východní Evropě. Institucionální pohled byl ze začátku této transformace spíše menšinový. V průběhu transformace však začal získávat stále více podpory a stoupenců, zejména po problémech s transformací v některých zemích.

Jedním z největších překvapení, které přinesla transformace, byl propad HDP po liberalizaci u států vycházejících z Washingtonského konsensu ⁷. Zatímco Čína vykazuje plynulý a silný růst po liberalizaci ⁸, ostatní státy vykazují počáteční pokles produktu. Některým státům se podařilo poměrně záhy obnovit původní hodnoty (Polsko, Maďarsko, Česká Republika, apod.) a dále růst. Jiné státy se delší dobu nemohly vymanit z poklesu produkce a některým státům se to nepovedlo ani několik let po liberalizaci (Rusko, Ukrajina, Bělorusko). Tento propad nebyl očekávaný, určitě ne v takové míře v jaké nastal a s takovými odlišnostmi mezi různými transitivity ekonomikami. Zejména po té se ozvaly hlasy z řad kritiků Washingtonského konsensu poukazujících na nedostatky konsensu a na tzv. aggregate uncertainty ⁹, nejistotu agregátních výstupů ekonomiky.

Žádný z ekonomů, ať již jednoho či druhého názoru, nepopírá potřebu liberalizace, stabilizace a privatizace v transitivity ekonomice. Z pohledu evolučně-institucionálního je důraz však spíše kladen na vytvoření institucionálního zázemí trhů tak, aby podporovalo proces vstupu na trh, výstupu z trhu a konkurenci. Je založen na myšlence, že liberalizace,

---

⁷ Příslušné grafy jsou uvedeny v příloze 1

⁸ Za rok počátku liberalizace v Číně považují 1984, rok zavedení dual-track liberalizace

⁹ ROLAND, G.: Transition and Economics, Politics, Markets, and Firms, The MIT PRESS – Massachusetts Institute of Technology, 2000, ISBN 0-262-18203-3, str. 12

stabilizace a privatizace mohou přinést nežádoucí výsledky pokud nejsou zakotveny institucionálně.

Co se týká institucí, tak Washingtonský konsensus nepopírá roli institucí v transformačním procesu, ale spíše klade důraz na osvojení adekvátních zákonů týkajících se soukromého vlastnictví, korupce apod. Základní problém institucí v procesu transformace je ten, že tyto instituce nebyly vyvinuty jako instituce v kapitalismu a tržní ekonomice a tudíž se o ně v procesu transformace nedá opřít. Institucionální pohled v tomto případě přináší více komplexní pohled na instituční podmínky. Ten spočívá nejen v právních změnách a změnách finančního systému, ale také ve vynucování zákonů a reformě vládní struktury. Pomocí institucí tedy definuje pravidla hry.

Ekonomové Washingtonského konsensu by nejraději co nejrychleji a co nejdokonaleji rozložili existující komunistickou strukturu na počátku transformace, tak aby zlomili veškerý možný odpor konsolidovaných politických skupin. Na druhou stranu institucionální přístup chápe potřebu využít již existujících institucí k prevenci před ekonomickými výkyvy a sociálními nepokoji a zároveň k vytváření institucí nových. Možným dobrým krokem se jeví vytvoření tzv. „transitional institutions“¹⁰, transitivních institucí, jakéhosi mezičlánku mezi socialistickými a úspěšnými kapitalistickými institucemi.

Podle Washingtonského konsensu se trhy mohou v transitivní ekonomice vyvíjet jedině bez zásahů vlády a státu, ovšem za předpokladu cenové flexibility. Snaží se tedy o oslabení role vlády a jejích intervencí do trhů; politika nemá zasahovat do ekonomiky. Podle institucionálního přístupu jsou to opět instituce, které jsou potřebné k povzbuzení růstu trhu a povzbuzení podnikavosti tržních subjektů. Vláda má roli vynucování zákonů a zajištění vlastnických práv. Dbá o to, aby všichni dodržovali pravidla hry.

Zastánci Washingtonského konsensu považují za úkol transformace vytvoření tržních podniků. Předpokládají, že lidé jsou přizpůsobiví a že u nich vytvořením několika systémových změn vytvoří podniky k žádoucímu tržnímu chování – k podnikání, k hledání nových trhů a ke zvyšování kvality služeb. Tento přístup chce vytvořit systém, který má volné ceny, volný vstup na trhy a soukromé vlastnictví a automaticky vytváří podniky k takovému

---

¹⁰ ROLAND, G.: Transition and Economics, Politics, Markets, and Firms, The MIT PRESS – Massachusetts Institute of Technology, 2000, ISBN 0-262-18203-3, str. XX

chování lidí, jaké je typické pro tržní kapitalistické ekonomiky. Vznik tržních podnětů je předpokladem pro následný vývoj tržních institucí.

Oproti Washingtonskému konsensu je východiskem transformace v institucionálním přístupu nejprve vznik nových tržních institucí, tj. jak organizací, tak formálních i neformálních pravidel chování včetně sankcí za jejich nedodržování. Rychlé systémové změny jsou nežádoucí, protože lidé nejsou schopni rychle se adaptovat na nové poměry. Přístup u nich předpokládá závislost na minulém vývoji, která jim brání v rychlé změně v chování. Transformace se v tomto pojetí chápe jako komplexní a složitá změna vžitých vzorců chování, která probíhá pomalu a nelze ji významněji urychlit. Nejdříve se tedy vytváří tržně konformní instituce, které se stávají základem žádoucího tržního chování.

Jako ukázka úspěchu institucionálního přístupu je dáována za příklad Čína. Za příklad úspěšného postupu podle Washingtonského konsensu se do určité míry dají považovat transformace v zemích střední a východní Evropy, za neúspěch potom transformace Ruska.

Jedním ze způsobů jak také vnímat rozdíly mezi Washingtonským konsensem a institucionálním pojetím je rozlišit strategii transformace podle rychlosti implementace jednotlivých fází, jejich postupu a podle důrazu na institucionální charakter transformace, a to na tzv. šokovou terapii a gradualismus. Zjednodušeně řečeno Washingtonský konsensus zastupuje šoková terapie a institucionální přístup gradualismus.

2.4.2 Šoková terapie

Strategie šokové terapie neboli „big bang“ spočívá v rychlém provedení základních reforem. Tyto reformy musí být doprovázené stabilizačními opatřeními hospodářské politiky, která by měla zabránit vysoké inflaci a rozvrácení platební bilance. Současně se předpokládá ústup státu a vlády z ekonomiky. Ke snaze o rychlé provedení reforem vedla zastánce této strategie celá řada politicko-ekonomických skutečností a významnou roli hrály i náklady obyvatelstva. Tito zastánci se domnívali, že na začátku transformace ve společnosti existuje ochota k obětem, ta se ovšem rychle vyčerpává. Tato ochota k obětem, tzv. politický kapitál, vzniká v době pozitivní politické změny. Politický kapitál je nutno užít v krátké době, kdy ve společnosti existuje nadšení z této změny a politici mají velkou důvěru obyvatel, neboť tento politický kapitál rychle vyprchává. Pro rychlé nastartování reforem a změn je příznivý

okamžik krátce po revoluci, kdy jsou lidé nadšení pro změny a kdy jsou ochotni nést břemena a náklady transformace. V případě pomalého postupu tak podle reformátorů hrozí „ztráta hybnosti“ nebo „ztráta momentu“. Mimoto při pomalejším postupu může docházet ke konsolidaci zájmových skupin, které na počátku reformy téměř nekladly odpor. Vůči silným zájmovým skupinám je pak již obtížnější prosazovat transformační opatření.

Dostatečný politický kapitál byl v zemích, kde revoluce byla vedena proti komunistům (Československo, Polsko). Lidé zde nahlíželi na transformaci jako pokračování a dovršení protikomunistické revoluce. Zejména zde tedy došlo k implementaci šokové terapie. Jiná je situace v zemích, kde je revoluce uskutečňována samotnými komunisty (např. Čína). Tento stát volil gradualismus.

2.4.3 Gradualistická strategie

Hlavní myšlenkou gradualistického přístupu je na rozdíl od šokové terapie pomalejší implementace jednotlivých kroků transformace. Základem tohoto přístupu je snaha snížit náklady, které se vážou na transformační proces (jako je pokles výkonu nebo růst cen). Pokud se transformace rozloží do delšího časového období, lze ji uskutečnit bez velkého hospodářského poklesu, jak tvrdí zastánci gradualistické strategie. V případě pomalejšího postupu je podle nich možné celý proces lépe připravit.

Zastánci tohoto přístupu jsou pro pomalejší liberalizaci zahraničního obchodu a postupnou privatizaci. Argumentují tím, že bude-li transitivity ekonomika otevírat domácí trhy zahraniční konkurenci pomalu a postupně, dá domácím výrobcům čas, aby se adaptovali na nové podmínky. Tento přístup si nevyžaduje tak drastická stabilizační opatření, podniky nebudou vystaveny šoku v podobě rozpočtové a měnové restrikce a ani není nutná počáteční devalvace měny. Stát by v gradualistickém přístupu k transformaci hrál v celém procesu velmi důležitou roli.

Zatímco u šokové terapie je zřejmá nemožnost rychlého uskutečnění institucionálních reforem, v gradualistickém pojetí zase existuje riziko transformační pasti, kdy pomalý postup reforem jen zhorší situaci. Centrální plán je v takovéto situaci rozložený, ale není nastolená tržní ekonomika a vzniká jakési vakuum. Dá se říci, že v podstatě neexistuje optimální strategie. Stratégové jsou nuceni volit jeden z přístupů a tím převzít určité riziko negativních důsledků plynoucích z nerespektování druhého přístupu. Vytvoření tržních podniků v systému neustálených pravidel a nezralých tržních institucí může vést k nežádoucímu chování, ale otálení zpomaluje vznik tržních podniků a může vést ke stagnaci. V dalším textu, zejména v praktické části, se zaměřím na zhodnocení úspěšnosti gradualistického postupu v Číně.

2.5 Proces transformace

Přes definování počáteční výchozí situace transitivní ekonomiky a přes charakterizování možných přístupů a strategií k ekonomické transformaci se dostávám k samotnému procesu transformace. Ten lze zjednodušit na tři základní kroky. V druhé půli kapitoly se budu zabývat možnými překážkami transformačního procesu.

2.5.1 Kroky transformačního procesu

Naprostá většina ekonomů nepochybuje, že třemi nejdůležitějšími kroky v procesu transformace jsou liberalizace, stabilizace a privatizace. Tyto tři kroky vycházejí z cílů transformace jak jsem je definovala výše ¹¹. Na těchto třech krocích se shodnou zastánci Washingtonského konsensu i institucionálního přístupu. Jak bylo řečeno výše, zastánci institucionálního přístupu pouze s tím rozdílem, že trvají na institucionálním zázemí pro všechny tři kroky tak, aby nepřinesly nějaké nečekané a nežádoucí výsledky. Na počátku reforem byly tedy brány v potaz tyto tři pilíře transformace: liberalizace, stabilizace a privatizace.

---

¹¹ 2.3 Cíle transformace

Liberalizace

V socialistické ekonomice neexistují tržní ceny. Existují jen ceny úředně stanovené a neodrážející strukturu spotřebitelských preferencí. Cenová struktura v centrálním plánování je tedy značně zdeformovaná; neodráží ani strukturu poptávky ani strukturu nákladů. Liberalizace cen, tedy zrušení cenových regulací a cenových subvencí, je logickým startem celé transformace. Bez tohoto kroku by nebyla opodstatněna privatizace a ani soukromé vlastnictví by nemělo smysl. Díky liberalizaci cen je umožněn vznik jednotlivých trhů fungujících na systému poptávky a nabídky. Pomocí liberalizace dochází i k narovnání některých strukturálních deformací vytvářených socialistickou ekonomikou. Zrušení cenových subvencí například u zemědělských produktů má za následek zdražení potravin a zlepšení efektivnosti fungování zemědělských podniků v předimenzovaném zemědělství.

Rozdíl mezi oběma přístupy k transformaci, Washingtonským konsensem a institucionálním přístupem, je v přístupu k rychlosti implementace liberalizace. Tento rozdíl lze pozorovat na příkladu liberalizace zahraničního obchodu, což je jedna z nejcitlivějších částí liberalizace. Zatímco gradualisté doporučují pomalé otvírání země tak, aby se domácí výrobci byli schopni připravit na zahraniční konkurenci, stoupení rychlé liberalizace naopak tvrdí, že domácí výrobci vystavení konkurenčním výrobkům ze zahraničí budou mít větší podněty ke zvyšování kvality své výroby a to ve výsledku povede ke strukturálním změnám v ekonomice. Gradualisté poukazují na nečekané problémy nastalé po liberalizaci v zemích Washingtonského konsensu. Avšak i graduální čili postupná liberalizace může způsobit problémy v podobě alokačních distorzí. V zásadě jde o to, že postupná liberalizace vždy povede k vytvoření nějakých „poražených“.

Stabilizace

Další z důležitých kroků v procesu transformace se týká stabilizace makroekonomické situace země. Makroekonomickou stabilitu zemi zajistí správně zvolená fiskální a monetární politika a také volba vhodného kursového režimu. Mezi hlavní cíle stabilizace ekonomiky po liberalizaci patří ustálení rovnovážných cen na trzích, tak aby nedocházelo k velkým inflačním tlakům. Dalším cílem je i stabilizace zahraničního obchodu. Rozvrácená platební bilance, kdy po otevření hranic existuje veliký „hlad“ po dovozech, má za následek devalvaci domácí měny. Mezi stabilizační opatření patří například rozpočtová restrikce (omezení dotace

podnikům tak, aby tyto rušily své ztrátové produkce), měnová restrikce (úvěrové limity), regulace mezd a ukotvení měnového kursu.

Privatizace

Naprostá většina podniků v socialistické ekonomice je v kolektivním vlastnictví – ve vlastnictví státu. Privatizace je krokem, kdy tyto státem vlastněné podniky přecházejí do soukromých rukou. Privatizace může být vedena rychlým, masovým způsobem anebo pomalejším, postupným způsobem.

Masová privatizace (jako opak postupné privatizace) znamená masivní transfer vlastnictví směrem od státu do soukromých rukou. Příkladem takovéto privatizace je privatizace například v Rusku nebo Československu. Tyto země zřejmě volily strategii masové privatizace z důvodu tehdejších úvah a předpokladů, že co nejrychlejší předání rozhodovací pravomoci v podnicích do soukromých rukou podpoří efektivnější chování podniků v ekonomice a zabrání rozkrádání a tunelování aktiv podniku. Ve skutečnosti se ale nakonec ukázal pravý opak.

Kritika masové privatizace by se dala shrnout takto ¹²: Jak se ukázalo v obou případech, masová privatizace přinesla průměrná či podprůměrná aktiva do rukou velkého počtu lidí, kteří neměli zdroje ani předpoklady s nimi hospodařit dobře. Kvalitní aktiva se potom dostala do rukou jen vyvolené skupině lidí, kteří na ně dosáhli podezřelými postupy. Předpoklad, že soukromé vlastnictví samo o sobě stačí k dobrému výkonu podniku, se ukázal jako špatný. Je tedy důležitá ještě další komponenta a tou je institucionální zabezpečení privatizace. Tyto poznatky hrají do karet opět gradualistům. Ti zdůrazňují potřebu institucionálního zabezpečení privatizace různými regulacemi, donucovacími mechanismy a správně nastavenými zákony, vše za předpokladu zreformované organizace vlády. Dávají přednost postupné privatizaci před privatizací masovou.

---

¹² NELLIS, J.: Time to Rethinking Privatization in Transition Economies?, International Finance Corporation, Discussion Paper 38, The World Bank, Washington, D.C.

2.5.2 Bariéry transformace

Ve složitém a komplexním procesu transformace je důležité si uvědomit i možné překážky transformace socialistické ekonomiky ke kapitalistickému uspořádání. I v tomto se rozcházejí pohledy obou přístupů, alespoň co se týče míry důležitosti vlivu jednotlivých překážek na transformační proces. Bariéry jsou rozděleny do těchto tří bodů¹³:

1. První z bariér v procesu transformace, projevující se zejména u států vycházejících z doporučení Washingtonského konsensu, je nejistota jednotlivých výstupů transformace, *agregátní nejistota* zmiňovaná výše. Týká se především neočekávaného propadu produktu po zahájení transformace¹⁴. Dalšími z možných příkladů neočekávaných výstupů transformace jsou důsledky masové privatizace v Rusku a Československu, která měla za následek rozkrádání aktiv privatizovaných podniků, a také objevení fenoménu mafie zejména v Rusku. Na uvědomování agregátní nejistoty staví institucionální přístup.

2. Transformace je velmi komplexní a složitý proces posloupností reforem a vazeb mezi nimi. Tato komplexnost se může stát určitou překážkou transformačního procesu zejména v situaci, kdy se politici zaměří jen na jeden typ reformy a nerespektují vzájemné vazby a posloupnosti. Může tak dojít ke zkreslení obrazu celé transformace. Zde opět dochází k rozchodu obou koncepcí transformační ekonomiky a k rozdílnému výběru strategie.

3. Třetí a také velmi důležitou bariérou transformačního procesu jsou politické překážky. Ekonomové dané transitivity ekonomiky musí vzít do úvahy politické zázemí a klima v zemi tak, aby byly schopni s úspěchem dokončit všechny započaté reformy.

Jak se ukázalo ve věci hraje roli i geopolitický faktor. Politické překážky byly méně silné v transitivity ekonomik střední Evropy a Pobaltských republik (speciálně v zemích ležících blízko Německa) než v Rusku a ostatních zemích rozpadlého Sovětského svazu. Tento jev byl způsoben geopolitickým pohybem států střední Evropy a bývalých satelitů Sovětského svazu směrem na západ ke státům Západní Evropy. Toto přiblížení k Západu

---

¹³ ROLAND, G.: Transition and Economics, Politics, Markets, and Firms, The MIT PRESS – Massachusetts Institute of Technology, 2000, ISBN 0-262-18203-3, str. 12

¹⁴ Příloha 1

dodávalo kredit politickým a ekonomickým procesům. Politici ze zemí původního Sovětského svazu proto neměli tolik politické podpory od veřejnosti jako například politici v Polsku nebo Československu. Transitivní ekonomiky více ovlivněné Západem pak tolik netrpěly negativními důsledky jako byly vládní kolapsy či boom kriminality. I sama transformace zde byla vnímána dvojitým způsobem. Zatímco v zemích snažících se připojit k Západu byl za primární účel transformace chápáno osvobození od Sovětského svazu a přesměrování k Západu, pro Rusy byla transformace spíše traumatickým zážitkem spojeným s rozpadem „jejich“ impéria. Proto se v Rusku objevoval větší odpor k transformaci a vznikaly zde i větší politické překážky celého procesu.

Zajímavým fenoménem té doby, týkajícího se také geopolitického faktoru, byl i určitý souboj transitivních ekonomik střední Evropy a Pobaltských republik. Země soutěžily mezi sebou o to, která z nich se lépe vyrovná s nástrahami transformace a která z nich si dříve zajistí vstup do Evropské Unie. Toto snažení bylo hnacím motorem jednotlivých transitivních ekonomik. V Rusku ale toto soutěžení neexistovalo.

Co se týče politických překážek, až dosud jsem se zabývala transformací v zemích, kde proběhla i změna politického systému z nedemokratického na demokratický. Politické překážky však bývají různé v zemích s různým druhem politického systému. Zůstává otázkou zda reformy uskutečněné ve střední a východní Evropě v raně demokratickém systému neprošly přes větší politické překážky než například v Číně, která zůstává totalitou.

2.6 Přínosy ze sledování transformačního procesu

Transformace je jednou z nejdůležitějších ekonomických událostí 20. století. Už jen tím si rozhodně zaslouží naši pozornost. Sledování procesu transformace a jejích výstupů však má ještě i jiné přínosy. Za prvé nám sledování transformace umožnilo posun v celkovém nahlížení na ekonomii, umožnilo nám rozšíření pohledu a to nejen na ekonomii jako celek, ale přímo i na fungování kapitalismu jako ekonomického systému. Roland ve své knize říká¹⁵:

“V tranzitivních ekonomikách jsou jednotlivé stavební kameny kapitalistického systému stavěny různou rychlostí, v různých obměnách, v různém pořádku a při různých počátečních podmínkách. Ekonomická pozorování těchto ekonomik nejsou pozorování ustáleného systému, ale systému, který se vyvíjí. Pozorováním systému, který není ještě ustálený, můžeme lépe porozumět logice tohoto systému, interakcím mezi jednotlivými částmi a relativní důležitosti různých elementů. Svým způsobem, může být transformace přirovnána ke kontrolovanému experimentu. I když, samozřejmě, velká část tohoto procesu je spíše spontánní než kontrolovaná. Nicméně, unikátní historický proces transformace nám nabízí mnoho pozorování a zobrazuje různé počáteční podmínky a politiky v různých zemích. Takováto pozorování by nám měla říci více o vzájemném působení jednotlivých částí kapitalistického systému.”

Druhý a neméně důležitý přínos sledování transformačních procesů se týká pochopení fungování institucí a změn institucí ve velkém měřítku. Různé politické, vojenské, právní, náboženské, kulturní či rodinné tradice se během transformace boří a jsou nahrazovány institucemi jinými. Jak vyplývá z celého dosavadního textu, ekonomové víceméně podcenili význam institucí a institucionálního zázemí pro reformy na počátku transformace ve střední a východní Evropě a v Rusku. V rozvinutém kapitalismu byly totiž fungující vyvinuté instituce brány jako samozřejmost. Z tohoto předpokladu vycházel Washingtonský konsensus. Průběh transformace a zejména její některé nečekané negativní výstupy v podobě propadu produktu či velkého šíření kriminality donutily ekonomy přehodnotit dosavadní postoje a přenést svoji

---

¹⁵ ROLAND, G.: Transition and Economics, Politics, Markets, and Firms, The MIT PRESS – Massachusetts Institute of Technology, 2000, ISBN 0-262-18203-3, str. XXIV

pozornost na institucionální přístup k transformaci. Transformace ukázala, že pokud se transktivní ekonomika snaží vyhnout nechtěným a nečekaným výsledkům svého transformačního snažení, měla by pochopit potřebu institucionálního rámce a zázemí pro své reformy.

3 Charakteristika objektu

3.1 Základní údaje o Číně

Název ¹⁶: Čínská lidová republika, originálním názvem Zhonghua Renmin Gongheguo

Rozloha: 9 596 960 kilometrů čtverečních

Počet obyvatel (z roku 2006): 1 313 973 713; z toho ve městech žije 32,1% (údaj z roku 2000).

Hustota zalidnění: 130 obyvatel na kilometr čtvereční

Národnostní složení obyvatel: 92% Číňané, 1,4% Čuangové, ostatní z 6,6%

Hlavní město: Peking (čínsky Beijing) s 6 970 000 obyvateli

Další důležitá města: Šanghaj (7 830 000 obyvatel), Tianjin (5 770 000 obyvatel) a Shenyang (4 540 000 obyvatel)

Správní dělení: Čína dělí na 23 provincií, 5 autonomních oblastí a 4 magistráty

Forma vlády: komunistický stát

Státní zřízení: republika; hlavou státu je Hu Jintao a předseda vlády je Wen Jiabao

Úřední jazyk: čínština

Měna: Juan (CNY)

Náboženství: mahájánový buddhismus (100 milionů obyvatel), taoismus (30 milionů obyvatel), islám (20 milionů obyvatel), lámaismus (1,5 milionů obyvatel), ale většina obyvatel je bez vyznání

Gramotnost: dosahuje 86%

Členství ve světových organizacích: OSN, RB OSN, UNCTAD, APEC, UNESCO, UNHCR, UNIDO, WHO, FAO, MAAE, INMARSAT, INTELSAT a Interpol

Čína je také členem WTO (World Trade Organization = Světová organizace obchodu). Do WTO Čína vstoupila v roce 2001. Tento vstup je hodnocen kladně v oblastech důležitých pro další rozvoj země. I přes to, že byla jednání o vstupu obtížná, vtáhla Čínu do prostředí uskutečňování globální ekonomické politiky, a donutila ji uplatnit moderní metody podnikání ve své ekonomické struktuře.

---

¹⁶ Mapu Číny i se státní vlajkou uvádím v příloze 2

3.1.1 Stručná historie Číny

Kolébkou čínské civilizace je Žlutá planina po toku Žluté řeky, kde se nacházela úrodná půda pro zemědělství. První rozmach čínské civilizace nastal v 3. – 2. tis. př. n. l.; toto období znamenalo všestranný ekonomický a kulturní vzestup. Silný pocit tradice a kontinuity, který vydržel až doteď, vznikl již v této době, kdy se Číňané museli neustále bránit nájezdům barbarského světa. Politický vývoj Číny lze charakterizovat jako nepřetržitý proces sjednocování a rozpadání celků. V průběhu času se u moci střídaly různé dynastie. K nejvýznamnějším patří dynastie Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.), za jejíž vlády byl poprvé dobudován centralizovaný stát s jednotnou konfuciánskou ideologií. Vláda dynastie Sung (960 – 1279 n.l.) patří k nejslavnějším obdobím v dějinách Číny. Dochází k velkému rozvoji vědy a techniky, rozvoji vnitřního a zahraničního obchodu, rozvoji loďařství a také vznikají první velké manufaktury.

Je jasné, že vznik centralizovaného byrokratického čínského státu byl spjat s hospodářským rozvojem a zřejmě ho pomáhal urychlovat. Čína se stala v počátcích středověku jednou z nejvyspělejších zemí světa a jí také vděčí svět za řadu vědeckých a technických vynálezů. Současně se tento centralizovaný státní byrokratismus stával brzdou individuální podnikavosti, potřebné zvláště v počátcích kapitalismu. Nakonec způsobil, že v Číně nedošlo k vědecké revoluci v 16. a 17. století a Čína se tak stala zaostalou zemí, které se zmocnily koloniální mocnosti. Pro tento centralizovaný, byrokraticky řízený despotický stát, který zasahoval do všech oblastí života společnosti včetně společenských vztahů, se ujal termín „Asijský výrobní způsob“ nebo také „asijský feudalismus“.

Významným příspěvkem Číny duchovní a mravní historii lidstva je její „trojí učení“: konfuciánství, taoismus a čínský buddhismus. Konfuciánství prostoupilo čínskou vládu, výchovu a společenské mravy. Bylo základnou sociální a rodinné etiky, soustředěné kolem hierarchie vztahů hlásané Konfuciem. Taoismus se zabývá vzájemným spojením všeho, touhou po duchovní transcenci a nadějí na tělesnou i duchovní dokonalost. Buddhismus přišel do Číny z Indie a Číňané jej považovali za „cizí“ náboženství. Přesto jej podporovalo mnoho vládnoucích rodů a buddhistické ideje měly také hluboký vliv na domácí čínské náboženské myšlení.

Důležitým historickým mezníkem moderních čínských dějin se stal rok 1921, kdy byla založena komunistická strana Číny v Šanghaji. Jedním z jejích spoluzakladatelů byl pozdější neomezený vládce Číny Mao Ce-tung. V roce 1949 byla vyhlášena Čínská lidová republika v

Pekingu po vítězství komunistů v občanské válce proti Kuomintangu (nacionalistům pod vedením generála Čankajška). Roku 1966 začala na podnět Mao Ce-tunga tzv. velká proletářská kulturní revoluce. Žáci, studenti a učitelé vytvořili rudé gardy, které měly bojovat proti stranické opozici. Tyto a jiné násilné akce si vyžádaly obrovské ztráty na životech. V roce 1976 zemřel Mao Ce-tung, přesto až do současnosti se zdá, že se Čína nedokázala vypořádat s odkazem tohoto politika, který Číně přinesl krvavé násilí a hladomor. V roce 1989 zorganizovali studenti masový revoluční protest na náměstí Nebeského míru v Pekingu. Několik set studentů se pokusilo hladovkou vyvinout nátlak na vedení země. Při zákroku vojska došlo ke krvavému masakru neozbrojených studentů. XIV. sjezd KS Číny v roce 1992 potvrdil přechod k tržnímu hospodářství, ale nepřipustil politické reformy. V roce 1997 se po 99 letech pod čínskou správou vrátil Hongkong.

3.2 Historie reform

Čínská ekonomická transformace se skládá z velkého počtu různých změn a reform. I přes to lze vyzorovat několik principů, kterými se čínská vláda při implementaci reform řídí. Prvním principem je pragmatismus. Pragmaticky uvažující člověk se snaží hledat pravdu z faktů. Proto tento přístup čínské vlády znamená, že za kritéria úspěchu jednotlivých reform považuje spíše postup experimentováním než podle ideologie. Podle druhého opatrnostního principu jsou reformy nejdříve uskutečňovány lokálně a až podle jejich úspěšnosti v dané lokalitě jsou implementovány celostátně. Domnívám se, že zejména díky pragmatickému přístupu k jednotlivým reformám, kdy se vláda byla schopná oprostít od socialistické utopické ideologie, byla Čína úspěšná ve svém reformním snažení.

První zaměření pozornosti na politiku reform v Číně se uskutečnilo v roce 1978 na zasedání XI. Ústředního výboru Komunistické strany Číny. Zde se rozhodlo o socialistické modernizaci a o otevření se světu. První reformy z konce 70. let a ze začátku 80. let se tedy skládaly z otevření obchodu s venkovním světem a také z reformy zemědělství. Do roku 1978 bylo zemědělství slabším článkem čínské ekonomiky. Reformy v zemědělství umožnily farmářům začít prodávat přebytky úrody na otevřených trzích. Byly zavedeny tzv. township village enterprises (kolektivně vlastněné podniky), články mezi socialistickými a transformovanými institucemi v zemědělství. Tyto instituce byly jakési průmysly primárně vlastněné městy a vesnicemi a pozitivně ovlivnily vývoj v zemědělství. Prvotní reformy a

motivory měly za následek zvýšení životního standardu většiny Číňanů a vytvořily společenskou podporu pro pozdější více složitější reformy.

Také v Číně byl patrný problém, tak jako v mnoha jiných socialistických ekonomikách, nevyváženého poměru mezi lehkým a těžkým průmyslem. Od roku 1978 byla přijata řada rozhodnutí a opatření, kterými došlo k upřednostňování lehkého průmyslu před těžkým. Dále také došlo k rozšíření dovozu kvalitnějšího spotřebního zboží a k rozvoji terciární sféry. Důraz na lehký průmysl je i v současnosti motorem rozvoje čínské ekonomiky. Všechny reformy byly prováděny v zájmu větší koordinace, optimalizace a vyváženosti čínské ekonomiky.

Druhou vlnou změn byly reformy z konce 80.let a ze začátku 90.let, které se zaměřily na restrukturalizaci zaostalých a neefektivně pracujících podniků a na odstranění deformací v bankovním systému. Restrukturalizace v podnikovém sektoru měla za následek částečné zavírání nevýdělečných podniků, masové propouštění a ve výsledku vedla k vytvoření základů sociálních zabezpečovacích systémů (pro nezaměstnané). V roce 1995 čínská vláda sumarizovala charakteristiky, které by měl moderně fungující podnik v Číně splňovat, a těmi jsou: zřetelně stanovená vlastnická práva, jasně daná práva a povinnosti a separace vládní byrokracie od managementu podniků a také od vědeckého managementu.

Zejména v 90. letech je důraz kladen na vytvoření efektivnějšího bankovního systému, který bude schopný správně implementovat nástroje monetární politiky. V této době také došlo na reformy zaměřené na vytvoření tržních institucí a konvertování ekonomiky z centrálně a administrativně řízené na cenově řízenou tržní ekonomiku. Hlavní slovo zde tedy měla liberalizace cen. Tato problematická část transformace byla v Číně vyřešena pomocí dual – track systému (sytému dvojích cen). Tento systém, podobně jako township village enterprises, je čínským specifíkem a zcela ve smyslu strategie čínské transformace¹⁷. Znamená pozvolné zavádění liberalizace do ekonomiky, kdy některé ceny jsou stanoveny arbitrárně státem a jiné jsou ponechány trhu, aby určil jejich výši. V průběhu času tržních cen na úkor administrativně stanovených cen přibývá, do začátku 90.let se podařilo převést na tržní téměř všechny ceny.

Z roku 1994 existuje také důležitá reforma systému daňové distribuce. Daně, které jsou zařazeny v 18 kategoriích, jsou rozděleny na centrální a místní daně a také sdílení výnosů

---

¹⁷ Podrobněji se specifiky čínské transformace, tedy dual – track liberalizací a township village enterprises, zabývá v kapitole Proces transformace 4.4.1 Liberalizace, stabilizace a privatizace

z daní je rozděleno mezi centrálu a místní autority. Díky této reformě se zefektivněn výběr peněz a i příjem z daní se zvýšil.

Ve 21. století je reformační snažení čínské vlády přeneseno na jeden z největších problémů současných let a to na problematiku obrovských rozdílů mezi bohatou a chudou Čínou. I přes to, že se nezanedbatelným způsobem zvedla životní úroveň naprosté většiny Číňanů v porovnání s obdobím před reformami, současně se také podstatně zvýšil i rozdíl mezi bohatstvím v rukou jednotlivých občanů.

Jedním z hlavních důvodů této situace je primárně fakt, že s ekonomickými reformami nebyly současně implementovány reformy politické. To má za následek existenci obrovské korupce v Číně, která má základ právě v nezreformovaném zkorumpovaném politicko-byrokratickém aparátu. Bohatství se tedy rychleji akumuluje v rukou těch, kteří se nechají korumpovat, než v rukou většiny. Vytváří se společenská nespokojenost a polarizuje se rozdíl mezi bohatstvím a chudobou.

V roce 2000 Čína stanula na prvním místě ve světových tabulkách zemí s největším rozdílem mezi bohatými a chudými. Koncem roku 2000 byl vypočítán Ginino koeficient pro Čínu v hodnotě 41,7 %¹⁸. Investigativní zpráva společnosti Boston Consulting Group¹⁹ z roku 2006, vytvořená na popud čínské vlády, uvádí, že pouze 0.4% čínských rodin vlastní přes 70% národního bohatství (na rozdíl od nejvíce vyvinutých zemí, kde horních 5% rodin vlastní kolem 60% celkového bohatství). Toto rozdělení bohatství v zemi je až 15krát horší než na Západě. (Tato zpráva počítala pouze s jasnými aktivy typu hmotný majetek, akcie, bankovní účty, mzdy, ale nezahrnovala šedou zónu ekonomiky, která je těžko měřitelná. Předpokládá se, že se započtením této části by se rozdíl ještě navýšil.).

Čínská vláda se pokusila o snížení těchto nerovností například tím, že v roce 2000 provedla daňovou reformu na venkově a snížila daňovou zátěž farmářům. Dále také podporuje rozvoj malých měst a podporuje zvýšení urbanizace. V roce 2000 se také reformami snažila zasadit o vývoj zaostalejších západních regionů.

Mimo polarizaci bohatých a chudých má Čína velké problémy také s životním prostředím. Po desetiletí Čína využívala a zneužívala své životní prostředí tak, že se z ní stal v současnosti jeden z největších znečišťovatelů prostředí na světě. Od roku 2004 se snaží Čína

---

¹⁸ Wikipedia: History of Chinese economic reform [online], 2006 [cit. 6. června 2007],

URL: (http://en.wikipedia.org/wiki/chinese_economic_reform)

¹⁹ Tamtéž

více sledovat své životní prostředí a také zjišťovat, jak ekonomický růst ovlivňuje ekologii díky plánu na Zelené HDP.

Každý kdo během reformních let Čínu navštívil může potvrdit, že reformní opatření rozhodně pozitivně ovlivnila čínskou ekonomiku a život čínského obyvatelstva. Je zde patrná modernizace infrastruktury, staví se nové dálnice, letiště a budují se telekomunikační sítě. V současné době je již v podstatě dotvořen systém socialistické tržní ekonomiky. Došlo ke zdůraznění funkce trhu při alokaci prostředků a zformoval se makro-regulační rámec a kontrolní systémy. Čína si také dokázala vytvořit silný turistický průmysl, který je schopen jít se světovými trendy.

Vnímání reformy z pohledu obyčejného občana bylo v průběhu let různé. Po první vlně pozitivních reakcí po úspěšném nastartování změn v zemědělství, lehkém průmyslu a terciární sféře, přišlo vystřízlivění v podobě masového propouštění a nezaměstnanosti v období restrukturalizace ztrátových státních podniků. V této době byli lidé proti další liberalizaci. S postupem doby, kdy se postupně narovnávaly deformace způsobené socialistickou ekonomikou, se mínění měnilo v pravý opak. V současné době většina Číňanů považuje tržní systém za nejlepší ekonomický systém.

3.3 Současná ekonomická situace

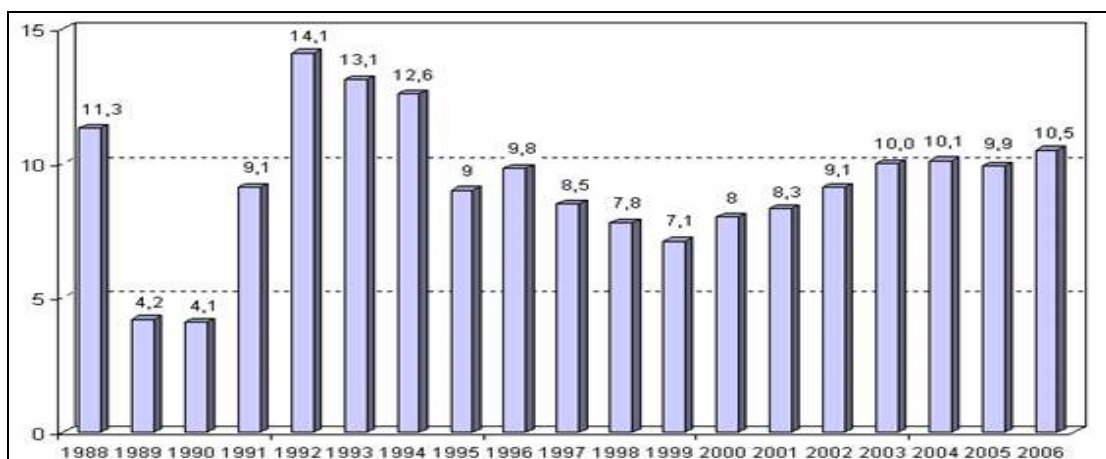
Čína je zajímavým ekonomickým fenoménem dnešní doby. Je to transitivní ekonomika, ale tato transformace trvá již téměř tři dekády. Transformace se projevuje v ekonomických změnách v jednotlivých vládních politikách a reformách. Tyto reformy nejenom že umožnily trhu, tržním cenám a soukromému sektoru hrát důležitou roli v produkci a obchodu, ale také přispěly k vyšším příjmům obyvatel a snížily chudobu. Čína do této doby implementovala mnoho důležitých rozhodnutí a politik, ale na některé další důležité reformy a změny pořád čeká. V rámci hlubšího rozboru současné ekonomické situace v Číně se v dalším textu budu zabývat jednotlivými nejdůležitějšími makroekonomickými ukazateli čínské ekonomiky. Na závěr této kapitoly bych ráda spojila analýzy jednotlivých makroekonomických ukazatelů v komplexním shrnutí současné ekonomické situace v Číně.

3.3.1 Hrubý domácí produkt a ekonomický růst

Hrubý domácí produkt je základní veličinou popisující makroekonomickou situaci země. Nominální HDP v roce 2004 v Číně činil 1 649 miliard dolarů²⁰. Tato hodnota tvořila sedmou nejvyšší sumu ze všech států světa. Hodnota nominálního HDP na hlavu v roce 2004 v Číně ovšem činil pouze 1 262 dolarů, což postavilo zemi na 115. místo na světě²¹. Ačkoliv tedy země generuje obrovské množství produktu, spočítáno na hlavu se Čína řadí spíše pod průměr. Větší světlo do problematiky pomůže vnést sledování vývoje HDP čili ekonomický růst.

Čína vykazuje velmi rychlý ekonomický růst již od počátků transformace a ekonomických reforem. Tento ekonomický růst měl hodnotu v průměru 9,5 % za poslední dvě dekády a za některé roky dosahoval i dvojciferných hodnot. Tento hospodářský růst reprezentuje jednu z nejvytrvalejších a nejrychlejších ekonomických transformací viděných ve světové ekonomice. Jednotlivé hodnoty ekonomického růstu od roku 1988 až po současnost zobrazuje následující graf 1. V grafu 2 je zobrazen ekonomický růst Číny ve srovnání s ekonomickým růstem USA a Evropské Unie (EU 15).

Graf 1: Růst reálného HDP v Číně (v %)

Zdroj: Euroekonom.cz

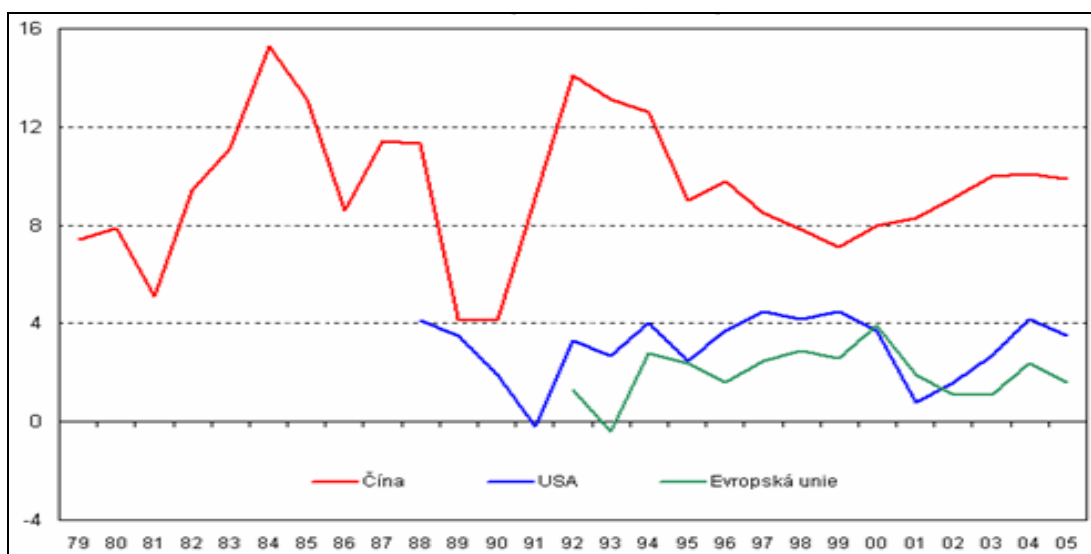
²⁰ Nationalmaster.com: Economy Statistics [online], 2007 [cit. 2.července 2007],

URL: (http://www.nationmaster.com/graph/eco_gdp-economy-gdp-nominal)

²¹ Nationalmaster.com: Economy Statistics [online], 2007 [cit. 2.července 2007],

URL: (http://www.nationmaster.com/graph/eco_gdp_percap-economy-gdp-nominal-per-capita)

Graf 2. Růst reálného HDP, Čína, USA a EU (15) (v %)

Zdroj: Euroekonom.cz

V této části bych se ráda věnovala jednotlivým hnacím silám tohoto rychlého ekonomického růstu. Obecně se dá říci, že tento růst je samozřejmě zapříčiněn změnami a reformami ekonomické transformace, tedy pohybem směrem k tržní ekonomice. Detailněji se jednotlivé hnací síly ekonomického růstu v Číně dají popsat takto:

- Růst množství podniků v soukromých rukou, tedy růst soukromého sektoru, má za následek i růst ekonomický. A to proto, že tyto soukromé podniky používají méně kapitálu a práce k vyrobení většího výstupu než podniky vlastněné státem. Fungují tedy efektivněji a jejich zvyšující se výroba se projevuje i ve zvyšování domácího produktu. Od roku 2005 mohou soukromě vlastněné společnosti začít vstupovat do různých sektorů ekonomiky, kde předtím působit nemohly, jako je infrastruktura, veřejně prospěšný sektor nebo finanční služby. To má za následek zrození silného soukromého sektoru zejména v posledních letech. Růst soukromého sektoru samozřejmě nemůže trvat do nekonečna, ale v Číně má ještě pořád stále dost prostoru k růstu a stále ještě existuje mnoho možností jak zvýšit celkovou produktivitu v tomto směru.

- Nejenom soukromý sektor, ale i reformy ve státním sektoru podpořily ekonomický růst. Státem vlastněné podniky byly transformovány na korporace a mnoho z nich vyšlo na burzy, které byly vytvořeny ze začátku 90.let. Restrukturalizace státního sektoru vedla k více flexibilnějším smlouvám se zaměstnanci a také k masovému propouštění mezi lety 1998 – 2003. Tento proces samozřejmě vedl k nezaměstnanosti, ale také pomohl restrukturalizovat prodělečné státní podniky.
- Mezi další faktory podporující ekonomický růst v Číně patří také politika zvyšování vzdělanosti mladých lidí. Od roku 1998 – 2003 se počet žáků studujících vyšší vzdělání zvýšil 3,5krát. Převládá orientace na technické předměty. Průměrná kvalita lidského kapitálu se tedy významně zvyšuje. Také pohyb pracovníků z předimenzovaného zemědělství do služeb a do výroby podnítil celkový růst. Pracující v zemědělství totiž mají malou produktivitu.

Mezi faktory impozantního ekonomického růstu patří bezesporu také obrovská exportní síla Číny. Čína generuje velké množství exportů a její zboží putuje do celého světa. V další kapitole se budu tedy zabývat čínskými exporty a importy. Dále také analyzuji pozici Číny ohledně zahraničních přímých investic, které úzce souvisí se saldem platební bilance.

3.3.2 Export, import a saldo platební bilance

Export a import jsou také velmi zajímavé ukazatele makroekonomické situace v Číně. Podobně jako silný ekonomický růst i export a import ukazují na velmi rychle se rozvíjející ekonomiku. Čína se do určité míry stala „továrnou“ světa a dokonce se předpokládá, že začátkem další dekády se stane největším exportérem na světě („Made in China“).

Export a import zboží a saldo obchodní bilance

Následující tabulka ukazuje vývoj vývozu zboží v Číně v letech 2001 až 2005. Pro rok 2007 se předpokládá, že hodnota vývozu přesáhne bilion dolarů.

Tabulka 4: Vývoj čínského vývozu zboží 2001 – 2005 (zaokrouhleno na mld. dolarů)

2001	2002	2003	2004	2005
266	326	438	593	762

Zdroj: OECD

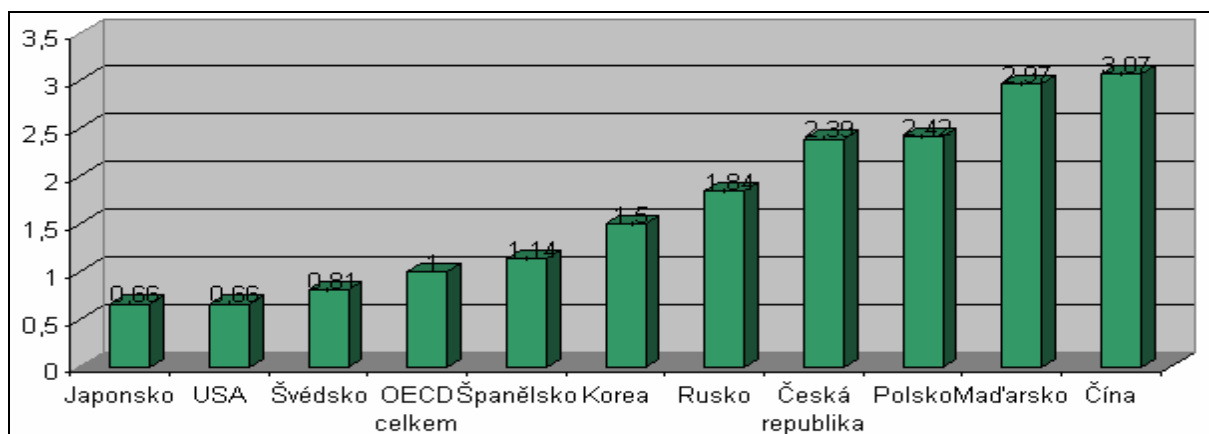
Tabulka 5: Vybraní světoví vývozci zboží, 2005

Region	Hodnota vývozu (mld. dolarů)	Podíl na světovém vývozu (v %)			Roční přírůstek (v %)
		1990	2000	2005	2000 - 2005
Svět	10159	100	100	100	10
USA	904	11.6	12.5	8.9	3
Evropa (25)	4001	-	38.9	39.4	10
Jižní Afrika	52	0.7	0.5	0.5	12
Rusko	244	-	1.7	2.4	18
Japonsko	595	8.5	7.6	5.9	4
Indie	95	0.5	0.7	0.9	18
Čína	762	1.8	4.0	7.5	25

Zdroj: WTO

Tabulka 5 jasně naznačuje impozantní růst objemu exportu zboží v Číně: čínský růst o 25 % ku 10ti procentnímu růstu světového exportu. Podobnou situaci dokládá i následující graf, který zobrazuje procentuální růst vývozu vybraných ekonomik v tomto případě vztažených k OECD státům celkem jako základně. I zde je patrný mohutný růst čínských vývozu za poslední roky s porovnání s jinými zeměmi.

Graf 3: Relativní růst vývozu zboží ve vybraných ekonomikách (1996 - 2005), (OECD celkem bráno jako základna = 1)

Zdroj: OECD

Největším exportním trhem pro Čínu jsou Spojené státy americké následované Evropskou unií a Japonskem. I když se Čína dá považovat za relativně nového hráče na poli mezinárodního obchodu, za krátkou dobu se jejím exportérům podařilo zabrat významné části mezinárodních trhů. Z převážné většiny se tyto exporty skládají ze zboží, které není příliš kapitálově či technologicky náročné, jako jsou spotřebiče, hračky, nábytek, obuv, textil či výrobky z plastu.

Tabulka vývoje *dovozu zboží* do Číny také ukazuje na růstový trend, který však není tak strmý jako u vývozu.

Tabulka 6: Vývoj čínského dovozu zboží 2001 – 2005 (mld. dolarů)

2001	2002	2003	2004	2005
244	295	413	581	660

Zdroj: OECD

Nejdůležitějšími čínskými dovozními trhy jsou trhy asijských obchodních partnerů. Čína nakupuje zejména z Taiwanu, Jižní Koree a také z Japonska. Zboží, které se dováží z těchto zemí do Číny, tvoří především výrobky přesného strojírenství, různé elektronické komponenty a součástky a také suroviny a materiály pro další zpracování. Čína je druhým největším světovým dovozcem ropy.

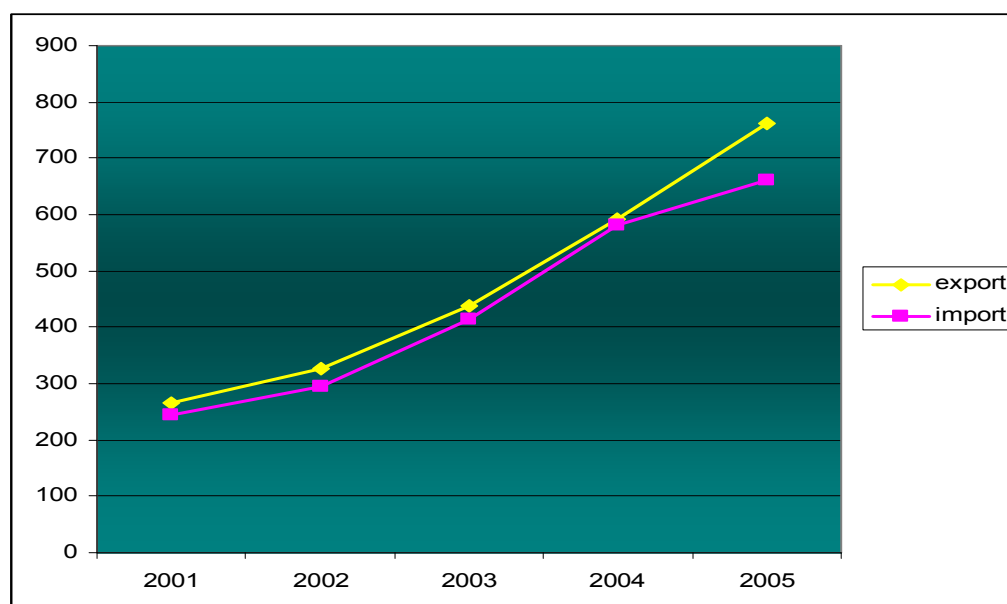
Následující tabulka i graf ukazují vývoj salda obchodní bilance, tedy vývoz zboží minus dovoz zboží, v Číně mezi lety 2001 až 2005. Je jasné, že zde dochází k nárůstu přebytku salda díky rychle rostoucím vývozům.

Tabulka 7: Vývoj salda obchodní bilance v Číně 2001 – 2005 (mld. dolarů)

2001	2002	2003	2004	2005
23	30	25	32	102

Zdroj: OECD

Graf 4: Vývoj vývozu a dovozu v letech 2001 – 2005 (mld. dolarů)

* Poznámka: zdroj dat pro vytvoření grafu je z tabulky 7

Od roku 1990, kdy Čína začala vykazovat přebytky ve své obchodní bilanci, až do roku 2004 byl vývoj a hodnota vývozu velmi podobný vývoji a hodnotě dovozů. V roce 2005 však Čína vykázala aktivní saldo platební bilance v hodnotě 102 miliard dolarů a to v důsledku prudkého nárůstu vývozů. Tento exponenciální trend ve vývozech pokračuje dále a předpokládá se i do budoucna. To znamená, že saldo se bude pravděpodobně i nadále zvětšovat.

Čína má pozitivní obchodní bilanci se třemi nejdůležitějšími světovými ekonomickými centry: USA, EU a Japonskem. V roce 2003 Čína nahradila Mexiko na druhém místě nejdůležitějšího importéra do USA. V roce 2004 se Čína stala 4. největší zemí kam USA vyváží. Ale i přesto, že dovozy z USA do Číny rostou poměrně rychle, obchodní

deficit USA s Čínou tvoří 201 miliard dolarů a má tendenci se stále zvětšovat. Na druhou stranu Čína vykazuje obchodní deficity se zeměmi jako Taiwan či Jižní Korea.

Je nutné tedy zodpovědět otázku proč je čínský vývoz tak velký. Čínské výrobky jsou schopny ve světě konkurovat především svou cenou. Jejich nízká cena je dána levnější pracovní silou, někdy ovšem až na úrovni vykořisťování čínských dělníků. Čínská výroba je v některých případech také levnější z důvodu bezohledného zneužívání přírodních zdrojů a na úkor životního prostředí (Čína se nezavázala dodržovat Kjótský protokol).

Američtí ekonomové dokonce Čínu podezřívají z manipulací s měnou. Tato manipulace spočívá v udržování měnového kursu juanu nepřirozeně dole tak, aby čínští exportéři byli schopni na světových trzích prodávat za bezkonkurenčně nízkou cenu, mnohdy pod cenou tržní. Ale nejen USA se obává obrovského přílivu zboží z Číny. Je jasné, že tento dovoz čínského zboží na světové trhy nemůže trvat věčně. Západní trhy nemohou být otevřeny této vlně zboží do nekonečna. Tento dovoz totiž může znamenat značnou hrozbu pro určité domácí průmysly a podniky. Čína je tedy nabádána k lepší kursové politice a ke zlepšení svého nefér jednání v oblasti mezinárodního obchodu pod pohrůžkou zavedení dovozních cel, kvót či tarifů. V současnosti se čínská vláda snaží podnikat kroky ve směru posilování měny. Vede ji k tomu i fakt, že obrovské devizové rezervy, které v zemi vznikají také díky obrovskému exportu zboží a díky vzrůstajícím přebytkům obchodní bilance, mohou působit jako inflační tlaky.

Export a import služeb a saldo výkonové bilance

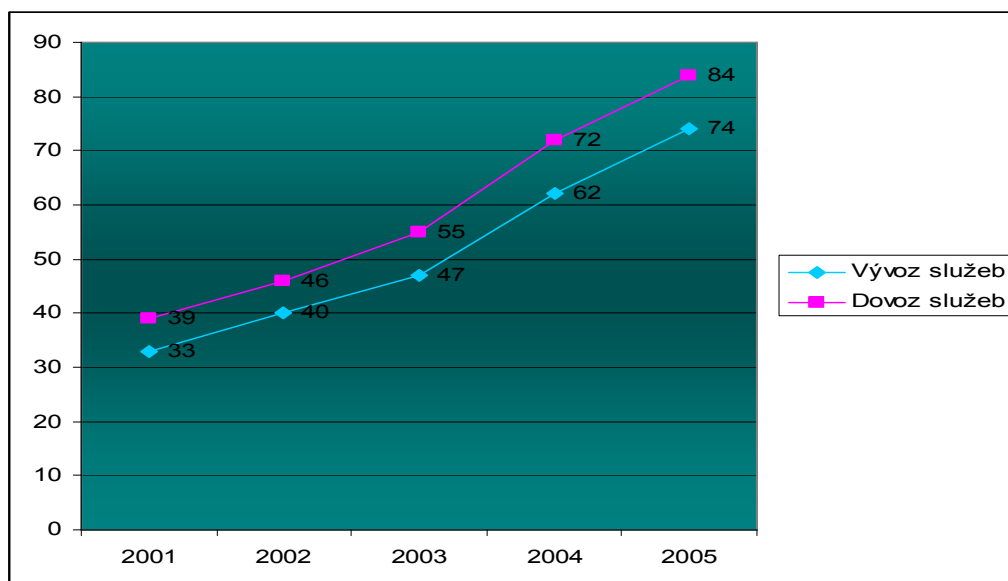
Následující tabulka a graf znázorňuje vývoj vývozu a dovozu služeb a saldo výkonové bilance v Číně v letech 2001 až 2005.

Tabulka 8: Vývoz a dovoz služeb a saldo výkonové bilance v Číně 2001 - 2005 (mld. dolarů)

	2001	2002	2003	2004	2005
Vývoz služeb	33	40	47	62	74
Dovoz služeb	39	46	55	72	84
Saldo	-6	-6	-8	-10	-10

Zdroj: OECD

Graf 5: Vývoj čínského vývozu a dovozu služeb 2002 – 2005 (mld. dolarů)

* Poznámka: zdroj dat pro vytvoření grafu je z tabulky 8

Podobně jako vývoz a dovoz zboží také vývoz a dovoz služeb má v průběhu minulých let vzrůstající tendenci. Rozdíl spočívá v tom, že v případě služeb je dovoz větší než vývoz a tudíž saldo výkonové bilance je deficitní a tento deficit má tendenci velmi mírně narůstat. Jak ukazuje následující tabulka 9, přestože čínský podíl na světovém vývozu je poměrně malý, začíná se postupně zvyšovat a to dvakrát vyšším tempem než je světový průměr. I když je tento nárůst pozoruhodný, hodnota vývozu služeb tvoří pouze desetinu hodnoty vývozu zboží a tudíž je pro analýzu méně důležitý.

Tabulka 9: Vybraní světoví vývozci služeb, 2005

Region	Hodnota vývozu (mld. dolarů)	Podíl na světovém vývozu (v %)			Roční přírůstek (v %)
		2005	1990	1995	2000
Svět	2415	100	100	100	10
USA	354	17.0	16.8	18.7	5
Evropa (25)	1121	-	-	43.3	12
Jižní Afrika	10	0.4	0.4	0.3	15
Rusko	24	-	0.9	0.6	21
Japonsko	108	-	5.8	4.9	8
Čína	74	0.7	1.6	2.0	20

Zdroj: WTO

FDI = přímé zahraniční investice

Zahraničními investicemi rozumíme objem finančních prostředků investovaných do zahraničí. O přímých zahraničních investicích mluvíme podle IMF (Mezinárodní měnový fond) v případě, že tyto investice poskytují majiteli právo na minimálně 10ti procentní podíl z podniku. Čínský ministr obchodu Lü Fuyuan na mezinárodním investičním fóru, které se konalo v rámci sedmého kontraktačního jednání o investiční a obchodní aktivitě v Číně, prohlásil ²² *“že se čínská vláda v 25tiletém prosazování reformem a otevřenosti důsledně řídila politikou podporující příliv zahraničních investic a snažila se zlepšit investiční prostředí. Díky tomu je zachována dobrá tendence investičních aktivit zahraničních podnikatelů v naší zemi. Na druhé straně čínská vláda podporuje investiční aktivity domácích podniků v zahraničí a jejich podíl na mezinárodní ekonomické konkurenci a spolupráci.”* Toto je patrné i z dat v tabulce 10, která ukazuje na růst jak přílivu tak odlivu přímých zahraničních investic v Číně.

²² Embassy of the People's Republic of China in Czech Republic: Čína by letos mohla absorbovat přímé zahraniční

investice ve výši 57 miliard amerických dolarů [online], 2006 [cit. 10. července 2007],

URL: (<http://www.fmprc.gov.cn/ce/cecz/cze/xwyd/t127257.htm>)

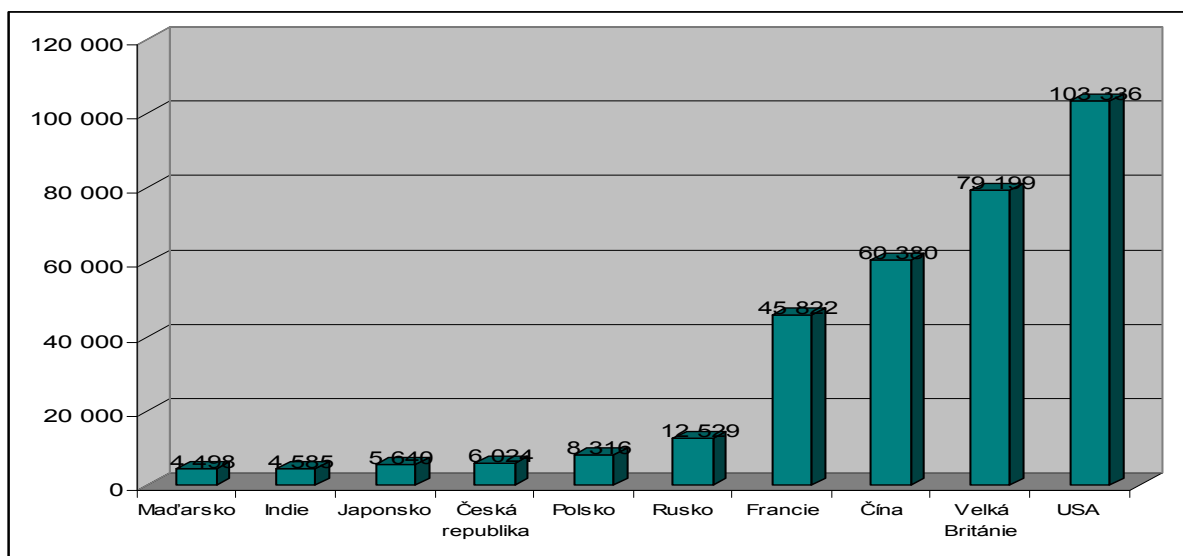
Tabulka 10: Příliv a odliv přímých zahraničních investic v Číně 2001 – 2005 (miliony dolarů)

	2001	2002	2003	2004	2005
Příliv zahraničních investic	44 241	49 308	47 077	54 937	79 127
Odliv zahraničních investic	6 884	2 518	- 152	1 805	11 305

Zdroj: OECD

Graf 6 ukazuje příliv přímých zahraničních investic do Číny v průměru za roky 2003 až 2005 ve srovnání s jinými zeměmi. Do budoucna se předpokládá, že tento příliv se bude nadále velmi zvyšovat.

Graf 6: Příliv přímých zahraničních investic ve vybraných zemích průměr za roky 2003 – 2005 (miliony dolarů)

Zdroj: OECD

Nejen vývoj přílivu přímých zahraničních investic, ale také vývoj jejich odlivu, tedy investice čínských obchodníků v zahraničí, má zajímavý průběh. Statisticky tento odliv celosvětově zatím není příliš vysoký, ale zajímavá je určitě dynamika čínských investic (nárůst čínských investic o necelých 630% mezi roky 2004 a 2005). Většina čínských investic do zahraničí je řízena centrální vládou, protože investující podniky jsou v jejích rukou. Pravděpodobněji nejznámější a také jednou z největších čínských investic v zahraničí byl

nákup počítačové divize IBM čínským počítačovým gigantem Lenovo Group, který proběhl v prosinci 2004 za 1,25 miliardy dolarů.

Saldo platební bilance

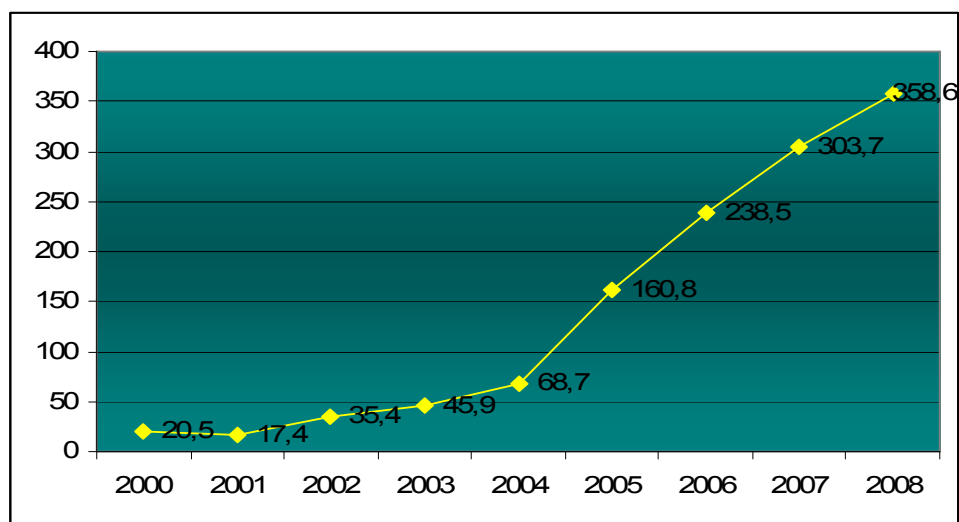
Je logické, že se vzrůstající tendencí vývozu zboží a služeb, přímých zahraničních investic i celkové saldo platební bilance bude mít rostoucí charakter. Dokazuje to i následující tabulka salda platební bilance v Číně od roku 2000 až 2006. Šedivě znázorněné hodnoty pro rok 2007 a 2008 jsou predikce vývoje salda podle odborníků IMF (Mezinárodní měnový fond).

Tabulka 11: Saldo platební bilance v Číně 2000 – 2008, v mld. dolarů a jako procento z HDP

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Platební bilance (mld. dolarů)	20,5	17,4	35,4	45,9	68,7	160,8	238,5	303,7	358,6
Platební bilance (% z HDP)	1,7	1,3	2,4	2,8	3,6	7,2	9,1	10,0	10,5

Zdroj: IMF

Graf 7: Vývoj salda platební bilance v Číně 2000 – 2008 v mld. dolarů

* Poznámka: zdroj dat pro vytvoření grafu je z tabulky 11

3.3.3 Inlace

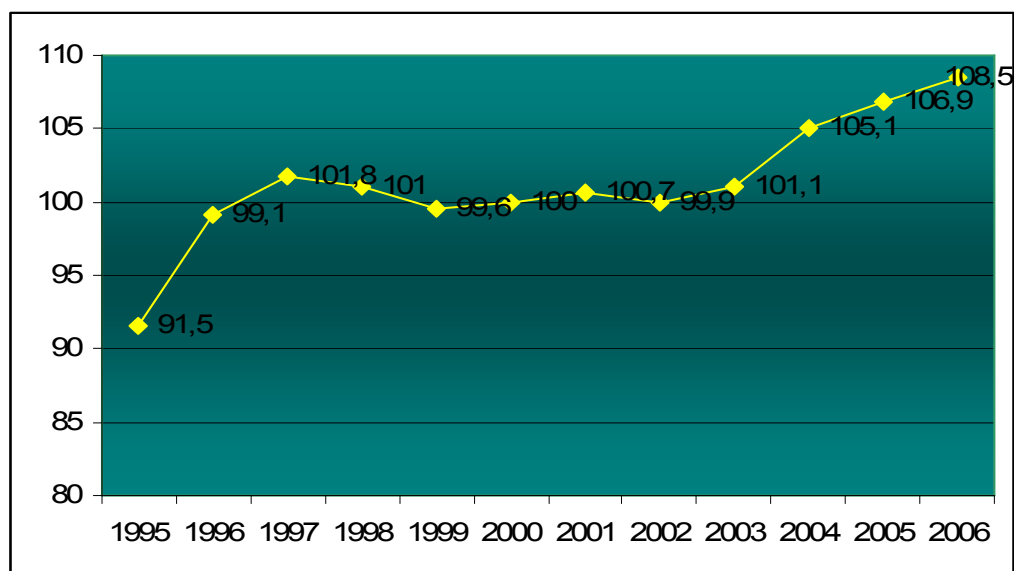
Inlace je makroekonomický ukazatel popisující růst cenové hladiny v zemi. Nízké a stabilní hodnoty inflace mohou poukazovat na makroekonomickou stabilitu země. Hodnoty inflace pro Čínu od roku 1995 až do roku 2006 měřené podle spotřebitelských cen znázorňuje tabulka 12. Vývoj inflace z tabulky, kde za základ je brán rok 2000, ukazuje i graf 8.

Tabulka 12: Vývoj inflace v Číně podle spotřebitelských cen, 1995 – 2006

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Inlace, index 2000=100	91.5	99.1	101.8	101.0	99.6	100	100.7	99.9	101.1	105.1	106.9	108.5
Inlace, roční změna v %	17.1	8.3	2.8	-0.8	-1.4	0.4	0.7	-0.8	1.2	3.9	1.8	1.5

Zdroj: IMF

Graf 8: Vývoj inflace v Číně podle spotřebitelských cen 1995 – 2006 (rok 2000 = 100)

* Poznámka: zdroj dat pro vytvoření grafu je z tabulky 12

Z dané tabulky a grafu je možné konstatovat, že ve vývoji inflace docházelo v uplynulých letech k poměrně velkým výkyvům, a to jak ve směru zvyšování cenové hladiny – inflace, tak ve směru snižování cenové hladiny – deflace. Takovéto fluktuace vypovídají o

tom, že čínská monetární politika nebyla vždy úspěšná v udržování nízké a stabilní inflace. Na inflaci v Číně měly mimo jiné vliv vzrůstající přebytky platební bilance, potažmo vliv fixního měnového kursu k dolaru.

3.3.4 Shrnutí ekonomické situace

Na závěr této kapitoly se pokusím o shrnutí současné ekonomické situace v Číně pomocí analyzovaných makroekonomických ukazatelů popsaných výše. Toto shrnutí rozdělím do několika bodů:

- **Soukromé vlastnictví** se stalo jednou z klíčových součástí čínské ekonomiky. Soukromý sektor produkuje více než 50% HDP, také vytváří podstatnou část exportu a tím velmi pomáhá generovat silný ekonomický růst Číny. Aby si Čína zajistila ekonomický růst plynoucí z tohoto sektoru i nadále, měla by v nejbližší budoucnosti pracovat na vytvoření pevného rámce (jak ekonomického, tak právního) pro aktivity v tomto sektoru. Také většina **státem vlastněných podniků** prošla potřebnou restrukturalizací. Nadále zde však zůstává prostor pro další restrukturalizaci. Čína také čeká na schválení reforem a politik, které umožní lepší vynutitelnost práva a zákonů zejména týkajících se nehmotného (duševního) vlastnictví.
- Další důležité a komplexní téma současné ekonomické situace v Číně se týká **stabilizace makroekonomického prostředí**. Z předchozí analýzy jasně vyplývá, že závratně rostoucí objem čínských exportů sice dokáže generovat ekonomický růst, ale zároveň rostoucí přebytky obchodní bilance mají za následek růst devizových rezerv v zemi a tlaky na inflaci. Rezervy cizích měn v zemi překonaly v listopadu 2006 1 bilion dolarů a staly se největšími devizovými rezervami na světě. Dalším faktorem ovlivňujícím tuto situaci je, podle mnoha odborníků, podhodnocená čínská měna. Čínští ekonomové se touto uměle podhodnocenou měnou snaží podpořit domácí vývozce, aby jejich výrobky získávaly konkurenční výhody v zahraničí v podobě nižších cen výrobků. Čína nyní podniká kroky ve směru apreciacie své měny, aby se lépe vyvážil rozdíl mezi exporty a importy. Současné s postupným zhodnocováním měny je také jasná potřeba nastavit větší flexibilitu měnovému kursu tak, aby se zabránilo dalšímu postupu inflace. Čínské autority začaly vytvářet a více vyvíjet trhy

s cizími měnami a deriváty s tím spojené, které dovolí rozložení rizika vyplývající z větších fluktuací kursu.

Čínská **měnová politika** má globální vliv. Devizové rezervy nahromaděné v zemi jsou z 80% tvořeny americkými dolary (díky obrovskému americko-čínskému obchodnímu deficitu). Čínská centrální banka za dané dolary nakupuje americké vládní pokladní poukázky a tím financuje ve velké míře americký vládní dluh a potažmo stimuluje americkou spotřebu a tudíž i další dovozy z Číny do USA. Tyto procesy mají za výsledek celkové oslabování amerického dolaru a následně snižování hodnoty zmiňovaných devizových rezerv dolarů v Číně. Čína se tedy snaží snížit množství amerických dolarů ve svých rezervách a tím tlačí dále na oslabování dolaru.

- V souvislosti s pohybem směrem k flexibilnějšímu měnovému kursu musí čínská vláda řešit také špatné fungování **finančního a bankovního sektoru**. Týkalo se to především akumulace velkého množství špatných půjček (tedy nedobytných pohledávek) poskytnutých bankami zejména do roku 1999. Tato situace vedla k reformám, banky začaly modernizovat management půjček a risk management. Tyto reformy byly úspěšné a kvalita půjček se zvýšila. Do budoucnosti je zapotřebí zlepšit řízení a dohled nad systémem. Jako možná reforma se jeví také zvýšení podílu nestátního sektoru v bankovním systému a deregulace finančních a kapitálových trhů. Největší čínskou burzou ²³ je v současnosti Šanghajská burza (Shanghai Stock Exchange) ustanovená 26. listopadu 1990. Tato burza je zároveň devátou největší burzou ²⁴ na světě. V únoru roku 2007 došlo k obrovskému propadu čínského akciového trhu; šanghajský index poklesl o 8,8%, což bylo nejvíce za posledních deset let. Tento vývoj se přenesl i na další akciové trhy na světě (ovlivnil i Českou republiku).

---

²³ Pokud nepočítám Hongkongskou burzu, Hong Kong se počítá za speciální ekonomickou zónu a jeho burza má vlastní historii

²⁴ Wikipedia: Shanghai Stock Exchange [online], 2007 [cit. 20. července 2007],
URL: (http://en.wikipedia.org/wiki/Shanghai_Stock_Exchange)

Tento propad, podle L Mokráše z ČS ²⁵ „souvisí především s náznaky, že se čínské vedení bude snažit omezit spekulativní aktivity při obchodování s akciemi, dále s fundamentální nadhodnoceností čínských akcií (čínský akciový index v posledním roce vzrostl na dvojnásobek) a roli roznětky mohl částečně hrát i projev bývalého prezidenta Fedu A. Greenspana k investorům, ve kterém připustil možnost recese v USA ke konci roku“.

- Jedním ze závažných problémů čínské transformace je neuspokojivá situace ve **veřejných financích**. Reformou fiskálních transferů chce čínská vláda řešit problémy rozdílností regionů. Pro správné fungování výdajového systému je nutné také zreformovat fiskální vztahy mezi jednotlivými stupni vlády – mezi centrem a lokálními vládami. Co se týká státních příjmů, ty upravily daňové reformy z roku 1994. Tyto reformy podpořily silný růst příjmů. Rápidní růst v příjmech a kontrola výdajů přispěly ke snížení rozpočtového deficitu a k udržení stabilního veřejného dluhu. Téměř do současnosti existovalo různé zdanění zahraničních a domácích společností (aby přilákalo zahraniční investory). Od roku 2007 se toto zdanění domácích a zahraničních společností srovnává.
- Jak jsem se již zmiňovala výše ²⁶ v rámci udržitelného vývoje do budoucna by se Čína také měla vypořádat s obrovskými **rozdíly v příjmech mezi jednotlivými regiony**. Zvýšené fiskální transfery z minulých let sice pomáhají zmenšit některé rozdíly v ekonomickém vývoji určitých regionů, ale do budoucna je nutné je doplnit o další liberalizaci trhu práce. Od roku 1999 měly snahy na snížení rozdílů podobu různých politik a reforem na zlepšení výdajů na infrastrukturu a vzdělání v nejhudších západních částech země Tyto snahy mají podpořit podmínky pro rychlejší růst v těchto chudých částech země. Také snížení daňové zátěže ve venkovských oblastech by mělo působit na zvýšení příjmů zejména ze zemědělské činnosti. Reformy proběhly i ve směru vytvoření celostátního, nebo alespoň provinčního, trhu práce. Rozdíly v platech

---

²⁵ Ipont.financinovinovy.cz: Turbulence na finančních trzích - jaké jsou příčiny? ... s L. Mokrášem z ČS [online], 2007[cit. 20. července 2007],

URL:(<http://ipoint.financinovinovy.cz/turbulence-na-financnich-trzich-jake-jsou-priciny-s-l-mokrasem-z-es.html>)

²⁶ 3.2 Historie reforem

mezi venkovem a městem vedou ke zvýšené urbanizaci. Aby tato urbanizace měla co nejpozitivnější efekt na snižování rozdílů, musí se dále pokračovat v odstraňování překážek v migraci populace, v reformě vlastnických práv na půdu a v zajištění adekvátních výdajů na vzdělání a zdravotní péči pro nově urbanizovanou populaci. V současnosti je totiž pro pracovníky a jejich rodiny stále složité permanentně změnit místo bydliště. I jen pro přechodnou změnu bydliště je zapotřebí velkého množství různých povolení a migrantům není poskytnuta plnohodnotná zdravotní péče a vzdělání na novém místě. Dalším příkladem špatně zvládnuté situace je i fakt, že když se venkovan přestěhuje do města, jeho půda propadne státu bez náhrady. Čínská vláda se v současnosti zaměřila na vytvoření tří hlavních velkých aglomeračních uzlů a také na vytvoření městských pásů podél pobřeží oceánu a podél hlavních řek.

- Čína podepsala v roce 2004 vzájemnou obchodní dohodu o postupné liberalizaci obchodu s ASEAN (Sdružení JV Asijských zemí – Malajsie, Filipíny, Thajsko, Brunej, Vietnam, Mynmar, Kambodža, Indonésie, Laos, Singapur). Cílem je vytvořit zónu volného obchodu do roku 2010 (po vzoru Evropské Unie). Tato zóna by zahrnovala téměř polovinu světové populace a skoro třetinu světového obchodu. Podle dohody má dojít k postupnému odstraňování celních a necelních překážek obchodu. Tato dohoda obchodně oslabuje tradiční asijskou velmoc Japonsko, která s ASEAN pouze vede jednání o volném obchodu. Dále tato dohoda zároveň odsunuje z předních příček podle velikosti obchodní zóny Evropskou Unii.

4 Praktická část

4.1 Specifika ekonomické transformace v Číně

Pro určení specifík ekonomické transformace v Číně použijí šest charakteristik odvozených z transformace ve střední a východní Evropě popsané v teoretické části. Shrnutí všech šesti charakteristik ukazuje následující tabulka. Pro ilustraci v tabulce uvádím nejenom srovnání charakteristik transformace v Číně a regionu střední a východní Evropy, ale také znaky transformace v Západním Německu po 2. světové válce.

Tabulka 13: Šest charakteristik transformace aplikovaných na vybrané transformace

Charakteristiky	Region střední a východní Evropy	Čína	Transformace Západního Německa po 2. světové válce
1. Transformace v hlavním směru vývoje ekonomického systému	Ano	Ano	Ano
2. Transformace v hlavním směru vývoje politického systému	Ano	Ne	Ano
3. Paralelní ve všech sférách	Ano	Ne	Ne
4. Bez násilí	Ano	Ano	Ne
5. Bez okupace cizími vojsky	Ano	Ano	Ne
6. Transformace proběhla rychle	Ano	Ne	Ano

Zdroj: Kornai

Zatímco transformace ve střední a východní Evropě splnila všechny tyto charakteristiky, Čína se v několika bodech liší. První očividnou odlišností je fakt, že v Číně probíhá ekonomická transformace bez transformace politického systému. Změny se tedy týkají hlavně ekonomické sféry a nejsou ve směru celosvětového politického vývoje, kterým je pohyb směrem k demokratickým systémům.

Z tohoto vyplývá další specifikum: ekonomická transformace v Číně nebyla paralelní ve všech sférách společnosti, transformace nebyla a není politická, totalitní ideologie zůstává. Posledním hlavní odlišností je fakt, že čínské reformy probíhají již řadu let a rozhodně tuto transformaci nemůžeme posuzovat jako rychlou ve srovnání s vývojem v Evropě či Rusku. Spornou otázkou zůstává zda transformace v Číně proběhla bez násilí. Například protesty studentů z roku 1989 byly umlčeny způsobem, který se za nenásilný rozhodně považovat nedá. Ale toto byly spíše protesty politického charakteru, které jsou v totalitních režimech vždy potlačovány násilím, a protože transformaci v Číně dle svého charakteru považují za transformaci hlavně ekonomické sféry, lze prohlásit, že ekonomické reformy si nevyžádaly žádné násilí.

4.2 Cíle transformace v Číně

Na rozdíl od transitivních ekonomik ve střední a východní Evropě a v Rusku, kde ekonomická transformace probíhala ruku v ruce s transformací politického systému z totalitního na demokratický, situace v Číně je jiná. Po více než dvě dekády zde probíhá ekonomická transformace, která ale probíhá celou dobu pod taktovkou Komunistické strany Číny. Přestože došlo k několika reformám na politické scéně, Čína nadále zůstává totalitním režimem. Tato situace je, z celosvětového pohledu, spíše ojedinělá.

Pokud tedy určíme cílovou variantu této ekonomické transformace popsané v teoretické části, musím se přiklonit k cílové variantě nazvané třetí cesta. Ta totiž, na rozdíl od dalších dvou variant, znamená jen zlepšení stávajícího socialistického systému, tedy ekonomickou transformaci bez větších politických změn. Tato třetí čínská cesta byla popsána již v roce 1987 na XIII. Sjezdu komunistické strany Číny tehdejším předsedou strany Teng Siao-pchingem jako „budování socialismu s čínskou specifikou“. Základním předpokladem této čínské specifiky se stalo posilování role trhu v rámci plánované ekonomiky tak, aby se Čína

byla schopná vymanit z ekonomické stagnace a chudoby způsobené desetiletími socialistického hospodaření.

Pokud bychom v historii hledali nějaký příklad ekonomických reforem, kdy si socialističtí ekonomové byli vědomi nutnosti nějakým způsobem změnit stávající ekonomický systém a který by byl aspoň z části srovnatelný s čínskými reformami, lze se podívat na příklad Perestrojky v Rusku. Přibližně ve stejné době, kdy v Číně započaly první reformy ekonomické transformace, i Rusko se pokoušelo o reformy čistě v rámci socialistické ekonomiky. Zatímco však v Číně byly tyto první reformy zaměřené na zemědělství a lehký průmysl, reformy v Rusku měly důraz na těžký průmysl. Proto Perestrojka měla účinek jen na malou část obyvatelstva Ruska, kdežto změny v Číně ovlivnily veškeré obyvatelstvo. Na rozdíl od Perestrojky byly tedy reformy v Číně úspěšné.

Nedá se ale říci, že by v minulosti Čína neměla problémy s vytyčeným směrem, tedy s postupným zaváděním kapitalistických prvků do čínské ekonomiky. Zejména aktuální problém, kterému Čína musí čelit, týkající se obrovských rozdílů v rozložení bohatství v zemi, se stal tak velkým problémem, že někteří čínští politikové dokonce navrhovali přejít zpět od socialisticky tržní ekonomiky do centrálního plánu. Otázkou tedy zůstává nakolik je tato třetí cesta, tato socialisticky tržní ekonomika, schopná přežít v dlouhodobém měřítku. Je jasné, že ekonomické reformy si žádají i reformy politické. Vyvinutá tržní ekonomika nemůže fungovat v prostředí zkorumpované vlády a byrokracie.

4.3 Strategie transformace v Číně

Washingtonský konsensus byl jasně dominantní transformační perspektivou na počátku transformačního procesu ve střední a východní Evropě a Rusku. Do velké míry to samozřejmě ovlivnilo volbu transformačních strategií v těchto zemích, s výjimkou právě Číny, která následovala svoji vlastní transitivní cestu. Evolučně-institucionální perspektiva měla nejdříve více příznivců spíše v akademických sférách. Ze začátku to byl jasně menšinový pohled na problematiku, ale získával více a více podpory právě díky úspěšnému příkladu z Číny, která neimplementovala žádné z doporučení Washingtonského konsensu.

Zcela bezesporu lze tedy transformaci v Číně charakterizovat jako evolučně-institucionální. Toto vyplývá i z analýzy kritérií popsaných v tabulce 3 v teoretické části:

- Teoretici institucionálního přístupu trvají na tom, že výstupy transformace mohou být značně nejisté, tzn., že mohou nastat nějaké nepředložené problémy v podobě nečekaných a nechtěných výstupů. Čínští ekonomové chápali možnou nejistotu výstupů a snažili se ji eliminovat tak, že jednotlivé reformy nejdříve implementovali v určitém regionu Číny a teprve až po té, co se ukázala úspěšnost dané reformy, ji implementovali celostátně. Z tohoto postupu je jasně zřetelný gradualismus.
- Druhé kritérium v tabulce se týká pohledu na reformy a proces transformace. Institucionální pojetí chápe potřebu vytvoření institucionálního rámce pro zajištění liberalizace, stabilizace i privatizace. Toto tvrzení je založeno na myšlence, že liberalizace, stabilizace a privatizace mohou přinést nežádoucí výsledky pokud nejsou zakotveny institucionálně. V Číně zcela v tomto smyslu bylo zajištěno institucionální zázemí pro tyto tři transformační pilíře ve formě dual-track liberalizace a vytvoření township village enterprises (podrobněji se tímto zabývám v kapitole proces transformace).
- I na kritériu přístupu k institucionální změně v Číně se prokazuje převaha institucionálního pojetí transformace. Transformace vedle změny systému ukazuje i potřebu donucovacích prostředků. To se týká současného problému v Číně, který spočívá v nedořešených donucovacích mechanismech, které by podpořily dané změny v ekonomických a finančních systémech.
- Kritérium počátečních podmínek v institucionální perspektivě vyzdvihuje důležitost využití existujících institucí v počátcích transformace k prevenci před ekonomickými výkyvy, sociálními nepokoji a zároveň k vytváření institucí nových. Dobrým krokem čínské vlády v tomto směru bylo určitě vytvoření transitivity institucí, township village enterprises, které se staly spojovacím článkem mezi socialistickými a plně kapitalistickými institucemi (hlubší analýza v následující kapitole).

Strategií, která souvisí s evolučně-institucionální perspektivou, je gradualismus. Základem tohoto přístupu je snaha snížit náklady, které se vážou na transformační proces (jako je pokles výkonu nebo růst cen). V tomto smyslu probíhala i transformace v Číně, tedy graduálně, postupně. Z čínského příkladu vyšlo najevo, že pokud se transformace rozloží do delšího časového období, lze ji uskutečnit bez velkého hospodářského poklesu. To se ukázalo

empiricky na sledování vývoje hrubého domácího produktu státu v letech po liberalizaci ²⁷. Zde vyšlo najevo, že postupná liberalizace v Číně si nevyžádala propad produktu tak jako big bang liberalizace v jiných zemích. I co se týče privatizace se empiricky ukázalo, že gradualistický přístup k problematice je sofistikovanější.

Tabulka 14: Rychlost a postup reforem ve vybraných zemích

	Politická reforma	Liberalizace	Stabilizace	Daňová reforma	Privatizace	Restrukturalizace podniků	Bankovní reforma
Čína	1978	1984 (dual)	1994	1980	1995 (graduální)	1995 (graduální)	-
Maďarsko	1989	1968 (graduální)	1995	1988	1990 (graduální)	1992 (graduální)	1991
Vietnam	-	1989 (big bang)	1989	1990	1989 (graduální)	1989	1991
Polsko	1989	1990 (big bang)	1990	1992	1993 (graduální)	1993 (graduální)	1993
Česká republika	1989	1991 (big bang)	nerelevantní	1993	1992 (masová)	1993 (graduální)	1991
Slovensko	1989	1991 (big bang)	nerelevantní	1993	1992 (graduální)	1993 (graduální)	1991
Slovinsko	1989	1965 (graduální)	1990	1990	1993 (graduální)	1989 (graduální)	1993
Rusko	1991	1992 (big bang)	1995	1995	1993 (masová)	1992 (graduální)	1992
Ukrajina	1991	1994 (big bang)	1995	1992	1994 (graduální)	1995 (graduální)	1995
Rumunsko	1989	1990 (big bang)	1994	1993	1991 (graduální)	1993 (graduální)	-
Bulharsko	1989	1991 (big bang)	1991	1994	1994 (graduální)	1991	1997

Zdroj: Roland,, 2000

Pro srovnání čínské transformace s jinými transitivity ekonomikami uvádím tabulku 14. Z tabulky je patrné to, co vyznívá z celého textu. Zatímco země střední a východní Evropy a Ruska implementovaly šokovou terapii v přístupu k liberalizaci (s výjimkou

²⁷ Příloha 1

Maďarska a Slovinska, které ale liberalizovaly ještě za komunistického režimu), Čína liberalizovala graduálně. V případě privatizace již více států volilo gradualistickou strategii, s výjimkou České republiky a Ruska, kde privatizace proběhla masově (s negativními důsledky). I když i jiné státy volily gradualismus v různých fázích transformace, přesto Čína zůstává určitým unikátem tohoto přístupu.

4.4 Proces transformace v Číně

V dalším textu se budu zabývat procesem transformace v Číně tak, jak jsem si ho definovala v teoretické části. Budu se věnovat třem pilířům ekonomické transformace a bariérám procesu. Proces transformace v Číně odpovídá institucionálnímu přístupu k transformaci a gradualistické strategii, jak vychází z předešlé kapitoly. Další text tedy plně navazuje na kapitolu o strategii transformace v Číně a ještě hlouběji ji rozvíjí.

Nedá se říci, že by Čína na počátku transformačního procesu nějak výrazně „volila“ mezi oběma přístupy. Spíše se zdá, že po implementaci prvních reforem na začátku transformace, byl graduální přístup jediný možný v nastalé situaci. Velkou roli v procesu transformace hraje i skutečnost, že Čína je stále totalitou a vládne zde komunistická strana. Číně se přesto podařilo několik inovačních a velmi pozitivních kroků transitivity procesu v podobě nového přístupu k postupné liberalizaci či vytvořením transitivity institucí pomáhající privatizačním procesům.

4.4.1 Liberalizace, stabilizace a privatizace v Číně

Liberalizace

Čínská vláda přistoupila k problematice liberalizace ve své zemi s inovačním přístupem. Aby se vyhnula problémům, které jsou spojeny s postupnou liberalizací, a aby docílila efektivnosti současně bez vytvoření „poražených“, vynalezla Čína novou metodu liberalizace nazvanou dual-track²⁸ liberalizaci. Spíše než dvoufázový systém, dual-track znamená, že ve státě současně existují vedle sebe dva systémy – jeden stále založený na centrálním plánu a státem určených cen a druhý liberalizovaný, tudíž fungující na principu tržních cen. Systém funguje tak, že produkce podniků jsou zafixovány na určité (předem dané) úrovni za předem stanovené ceny. Vše, co je vyprodukováno nad tento plán, může pak být volně prodáváno za tržní ceny a veškerý zisk z takovéto činnosti zůstává podnikům. V nadprodukcí tedy dochází k liberalizaci, k udávání cen podle trhů. Takto Čína vytvořila „chytrou“ formu graduální liberalizace, liberalizace byla postupně zaváděna do všech sektorů ekonomiky až po úplnou liberalizaci trhů.

Počátky implementace systému dual-track liberalizace v rámci transformace pochází z roku 1979 v rámci reformy zemědělství. Čínské zemědělské družstvo je odpovědné za to, že bude dodávat fixní množství výstupu státu (vzhledem k plánu) a za předem stanovené ceny. Družstvo musí také platit státu předem stanovené množství daní. Na oplátku družstvo od státu dostává určité množství vstupů potřebné k produkci (například chemická hnojiva) také za předem stanovené ceny dle plánu. Odpovědnost družstva leží v zajištění takto stanovené produkce. Dále již družstvo bylo svobodné ve svém jednání. Mohlo se například samostatně rozhodnout o tom, co bude produkovat tak, aby pro sebe získalo co nejvyšší zisk. Dále družstvo mohlo přebytky své produkce začít prodávat na volném trhu a za tržní ceny. Zisk takto získaný zůstával v družstvech. Družstvo předávalo odpovědnosti (i práva) na individuální farmáře a alokovala na ně podíly na družstevní půdě a kapitálu. Tímto je udělalo individuálně a přímo odpovědné za plnění jejich podílů, kvót a daní.

Později byl tento systém implementován i v průmyslu. Nejprve v roce 1981 v ropném průmyslu a v roce 1984 v průmyslech ostatních. Princip zde byl zcela shodný. Dodávky a naplánované množství vstupů bylo zafixované na existujících úrovních a na podniku bylo

---

²⁸ Dual – track liberalizace = dvojitá dráha, dvojitá kolej, systém dvojitých cen

ponecháno rozhodnutí o druhu výroby a také možnost prodat přebytky výroby na volném trhu a získávat tak z tohoto prodeje zisk zároveň při plnění plánu.

Situace pro spotřebitele se nezhoršila. Ti si mohli kupovat zboží za předreformní ceny (v množství limitovaném plánem) a zároveň si mohli kupovat jakékoliv množství zboží na volném trhu za tržní ceny. Ani stát neprodělal, díky plnění plánu podniky jako dříve. Dual-track tedy nevytvářel v ekonomice „prohrávající“. Výhoda tohoto přístupu spočívala v tom, že stavěla na již existujících institucích vytvořených centrálním plánem, a tím pádem neztrácela renty z těchto institucí. Na rozdíl od big bang přístupu v jiných zemích, v Číně nedošlo k poklesu produktu po zavedení liberalizace²⁹. Teoretickou otázkou zůstává, zda by tento systém, který se jeví jako velmi úspěšný v Číně, mohl být implementován také například při transformaci Ruska.

Stabilizace

Makroekonomická stabilita země se zajišťuje především pomocí správně zvolené fiskální a monetární politiky. Nejdříve se zmíním o *fiskální politice*. Během přeměny čínské ekonomiky na ekonomiku tržní vláda čelila a nadále bude čelit vysokým fiskálním nákladům s touto přeměnou spojených. Tyto fiskální náklady se týkají nákladů spojených s restrukturalizací státem vlastněné ekonomiky, nákladů oddlužení státem vlastněných bank, zabezpečení sociální podpory obyvatelstva (a do budoucna hlavně sociální podpory stárnoucímu obyvatelstvu), dále nákladů zdravotních a nákladů na vzdělávací programy v souladu s politikou snižování propastných rozdílů mezi regiony a také náklady různých závazků regionálních vlád, zvláště ve spojení s infrastrukturními projekty. Silný a rychlý makroekonomický vývoj a růst poskytuje příznivé zázemí pro řešení těchto fiskálních nákladů a závazků. Zejména daňová reforma z roku 1994 poskytla větší státní příjmy, které mohly být efektivněji alokovány. Data z roku 2003 zaznamenávají celkový rozpočtový deficit 3,4 % HDP³⁰ a vládní dluh 26 %³¹, což je ve srovnání s jinými vyvíjejícími se trhy situace relativně dobrá.

---

²⁹ Je patrné z grafů v příloze 1

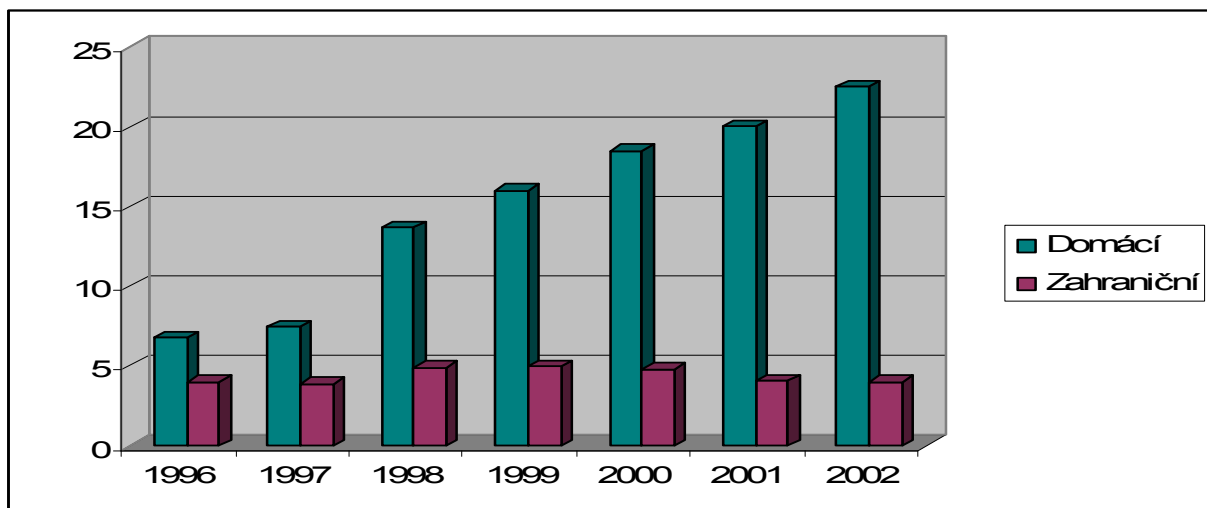
³⁰ Mejstřík, M., Merkner, T. a kol.: Hospodářský vývoj Číny: Příležitost?, EEIP [online], 2005 [cit. 22. července 2007],

URL: (http://www.eeip.cz/cz/docs/Hospodarsky_vyvoj_Ciny.pdf)

³¹ Tamtéž

Do současné doby se tedy čínská fiskální politika jevila jako zdravá, silný růst ekonomiky působil jako protiváha vzrůstajícímu vládnímu dluhu. V následujícím grafu je patrný vývoj vládního dluhu v Číně období 1996 – 2002. Trend je vzrůstající, čínská vláda má tendence se spíše zadlužovat vůči domácím subjektům než do zahraničí.

Graf 9: Vývoj čínského vládního dluhu 1996 – 2002 jako procento HDP, rozdělen na domácí a zahraniční dluh

Zdroj: Mejstřík, M., Merkner, T. a kol

Monetární politika ve své snaze o stabilizaci makroekonomické situace země již tak úspěšná nebyla, spíše měla za následek nestabilitu země. Čína vykazovala výkyvy v inflaci. Reformy v bankovním a finančním sektoru byly implementovány v nedávné době a do současnosti ještě nejsou ukončeny. V průběhu času, jak se čínská ekonomika stávala stále více tržně orientovaná a jak pokračovala v rapidní integraci do globální ekonomiky, se efektivní monetární politika stávala více důležitější pro stabilní makroekonomické prostředí země. Velmi důležitou roli v situaci hraje People's Bank of China, čínská centrální banka, která by potřebovala větší nezávislost na vládě. Dále jsou potřeba ještě prohloubit a dokončit reformy finančního a bankovního sektoru.

Vývoj *směnného kursu* ³²:

- 80. léta 20. století: existuje fixní směnný kurs, často devalvovaný při vlnách otevřenosti
- 1988 – 1993: vzniká systém duálního směnného kursu; první kurs je oficiální a druhý je tržní a tedy určený poptávkou ve směnných centrech
- 1990: propad tržního směnného kursu; oficiální směnný kurs je nadhodnocený
- 1994: sjednocení kursů devalvací oficiálního směnného kursu
- 1995: od tohoto roku je čínská měna fakticky pevně vázána na americký dolar (8,28/USD); Jak jsem zmiňovala již v předchozím textu ³³, experti ze Spojených států amerických poukazují na to, že čínská měna je vůči dolaru podhodnocena a to o více než 40% . Je to jeden z faktorů americko-čínského obchodního deficitu.
- V současnosti Čína ustoupila celosvětovým tlakům a začala podnikat postupné kroky v uvolňování fixního kursu a to rozšířením kursového rozpětí.

Privatizace

Privatizace se pro čínskou vládu stala velmi ožehavou problematikou. Zejména proto, že samotná privatizace jde proti jednomu ze základních znaků socialismu a to proti kolektivnímu vlastnictví. Čína tedy vstoupila do privatizačního procesu víceméně nedobrovolně. Čínská vláda se privatizaci bránila, protože nechtěla ztratit moc nad důležitými průmysly v zemi z ideologických pohnutek. Ale v podstatě neměla na vybranou, pokud nechtěla riskovat potenciální zhroucení celého systému. Trvalá dominance vlády komunistické strany nad celým procesem se projevila v tom, že čínská vláda privatizaci „upravila“ jen do částečného transferu vlastnických práv. Tento transfer byl chápán spíše jako prostředek pokračování financování státních podniků. Stále však byla plánována dominance státního vlastnictví.

---

³² Mejstřík, M., Merkner, T. a kol.: Hospodářský vývoj Číny: Příležitost?, EEIP [online], 2005 [cit. 22. července 2007],

URL: (http://www.eeip.cz/cz/docs/Hospodarsky_vyvoj_Ciny.pdf)

³³ 3.2.2 Export, import a saldo platební bilance

Obecné důvody, které vedly čínskou vládu k transferu vlastnických práv, se dají shrnout takto: nízké příjmy do rozpočtu, tržní liberalizace, daňová ³⁴ a bankovní reforma ³⁵ a v neposlední řadě také celkové uvolnění ideologie po započetí reform. Důvody zahájení procesu privatizace se také liší u podniků pod centrální správou a u podniků pod jurisdikcí místních vlád. Podniky pod správou lokálních vlád nebyly pro čínskou vládu tolik strategicky důležité a tudíž vzhledem k menší velikosti a důležitosti těchto podniků a vzhledem k menším ideologickým překážkám zde byl privatizační proces snadnější a rozvinutější než v podnicích operujících ve strategických odvětvích řízených čínskou centrálou. Toto bylo v souladu s reformní politikou přijatou v roce 1994 čínskou vládou nazvanou „Uvolňování malých, ponechání velkých“. Mezi strategické odvětví patří například telekomunikace, železniční a letecká doprava apod. Čína se privatizaci strategických podniků dlouho bránila a špatnou finanční situaci podniků se snažila řešit jen reformami bez změn vlastnické struktury.

Tato strategie nebyla konečnou formou, už ke konci 90. let a zejména začátkem nového tisíciletí i zde dochází k prvním transferům vlastnických práv formou částečné privatizace (podmínkou zůstává dominance státního vlastnictví). Tato privatizace se nazývala třetinovou privatizací ³⁶. Jelikož ani třetinová privatizace nepřinesla kýžené výsledky vláda pokračuje v dalším prodeji částí společností. Dalším krokem vpřed se jeví i zúžení skupiny strategických společností, ve kterých si vláda drží stoprocentní vlastnictví z ideologických důvodů.

Způsob nebo přístup k privatizaci v Číně je opět dosti specifický. Rozdíl oproti jiným transitivním ekonomikám leží v důvodech zahájení privatizace a také v uvažovaných cílech. Na rozdíl od ostatních transitivních ekonomik je cílovou variantou ekonomické transformace v Číně socialistická tržní ekonomika ³⁷ a to tedy naznačuje i na specifické pojetí privatizačních reform. Jedním z důležitých znaků (a odlišností od podob privatizace v jiných zemích) je neexistence prvotního privatizačního plánu, který by vytyčil prvotní strategii. Privatizace vznikla jako reakce na situaci vzniklou po reformách v 80. letech. I přesto se strategie privatizace v Číně dá považovat za gradualistickou, ačkoliv gradualismus tu nebyl

---

³⁴ Daňová reforma měla za následek snížení daňových příjmů lokálních vlád na úkor centrální vlády. Místní vlády tedy přišly o část prostředků, které dávaly do státních podniků. Chybějící kapitál vytvořil motivy k privatizaci podniků.

³⁵ Bankovní reforma zpřísnila podmínky úvěrů státním podnikům

³⁶ Třetina akcií je prodána veřejnosti, stát si ponechává pozici kontrolního akcionáře.

³⁷ 4.2 Cíle transformace v Číně

v prvotním okamžiku plánován (každopádně masová privatizace byla za daných okolností nemyslitelná).

Čínským specifikem privatizačního procesu ve smyslu institucionálního přístupu k problematice je vytvoření transitivity institucí³⁸ nazvaných TVE's (township village enterprises, kolektivně vlastněné podniky). Tyto transitivity instituce nepatří čistě do privátní sféry, ale v hlavních rysech se odlišují od státního sektoru a to tím, že operují na volném trhu, nejsou přímo finančně podporovány státem a také podléhají tvrdému rozpočtovému omezení. Tyto transitivity instituce sice ze začátku nebyly přímo soukromými podniky, ale většina z nich v průběhu 90. let na čistě soukromé podniky přešla (pomocí zaměstnaneckých odkupů). TVE sektor se stal nejrychleji rostoucím prvkem čínské ekonomiky mezi lety 1981 a 1990.

Mezi nejpoužívanější metody transferů vlastnictví v Číně patří³⁹:

- Přímý prodej podniku investorovi.
- Vytvoření domácích či zahraničních joint-venture spojením soukromého a státního podniku.
- Korporatizace státního podniku na akciovou společnost s možností případného prodeje podílu podniku při veřejné nabídce; kupujícím může být domácí či zahraniční subjekt.
- Vytváření zaměstnaneckých kooperativů.

4.4.2 Bariéry transformace

1. Nejistota výstupů, agregátní nejistota, se stala pro mnohé analytiky překvapením během transformace v Evropě a Rusku. Číně se do určité míry podařilo tuto překážku eliminovat podobně jako následující dvě překážky. S možnými nástrahami se čínská vláda snažila vypořádat odlišným způsobem než jiné transitivity ekonomiky (dané samozřejmě jinou situací v Číně). Nejistotu výstupů čínští ekonomové snížili na minimum zejména díky gradualistickému přístupu k implementaci jednotlivých reforem, především

---

³⁸ 2.4.1 Washingtonský konsensus versus evolučně – institucionální perspektiva

³⁹ Lucie Suchánková: Čínská cesta privatizace, Bakalářská práce [online] 2006 [cit. 18. července 2007],

URL: (http://ies.fsv.cuni.cz/storage/work/743_lucie_suchankova.pdf)

k liberalizaci, kdy v Číně po liberalizaci cenového systému nedošlo k následnému propadu produktu, tak jako v jiných transitivity ekonomikách. Ani ostatní nepředpokládané výstupy transformace v podobě například vytvoření fenoménu mafie v Rusku se v Číně neobjevily. Důvod ale vidím spíše v tom, že v Číně nedošlo k reformě politické zároveň se změnou ekonomického uspořádání. Jak vyplývá z celého textu čínský gradualistický a institucionální přístup pomohl změnit nahlížení na transformaci a dokázal snížit i nejistotu z agregátních výstupů ekonomiky.

2. Druhá možná překážka transformačního procesu se týká komplexity transformačního procesu. Transformace je chápána jako proces s posloupností jednotlivých reforem. Čínská cesta tímto komplexním procesem měla podobu gradualistické strategie. I když přímo o vybírání nějaké strategie či přístupu se zde nedá mluvit. Čínská ekonomika se v 70. letech 20. století potácela ve velké krizi. A proto se tehdejší političtí vůdci rozhodli o postupném zavádění kapitalistických prvků do čínské čistě socialistické ekonomiky tak, aby byli schopni reagovat na chudobu a neefektivnosti způsobené centrálním plánem. Jednotlivé reformy tedy byly implementovány tam, kde to bylo nejvíce v danou dobu potřeba. Tyto reformy vyvolávaly dále potřebu dalších reforem v jiných oblastech ve smyslu toho jak funguje kapitalismus a jak všechny prvky v něm spolu určitým způsobem souvisí. Čínští politici se snažili z kapitalismu vybrat jen ty nejlepší prvky a postupně je aplikovat v celé zemi pragmatickým způsobem. O nějakém vědomém a cíleném procesu posloupností jednotlivých reforem a vazeb mezi nimi nemůže tedy být přímo řeč. Přesto se zdá, že daný způsob implementace reforem je správný. Gradualistický přístup tedy vyplynul ze situace.

3. Poslední možnou překážkou transformačního procesu definovanou v teoretické části je překážka týkající se politických procesů. Pohled na tuto bariéru musí být v případě Číny jiný než v případě transformací v ostatních zemích uvedených v textu. To proto, že ekonomická transformace v Číně se nespojila s transformací společensko-politickou. S pohledem, se kterým řeším politické překážky ve střední a východní Evropě či v Rusku, se situace v Číně jeví jako politicky velmi průchodná, a to z toho důvodu, že čínští občané nejsou svobodní a do politických procesů v podstatě ani vstupovat nemohou. Otázka nakolik je tato situace udržitelná se stává diskusní otázkou mezi mnoha odborníky i laiky. Poslední dobou se zdá jasné, že ekonomické reformy si do budoucna vyžádají i velké změny politické. Každopádně z příkladu Číny je jasné, že transformace centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní může probíhat i bez předcházejících zásadních politických změn. Konkrétní

výsledky takovéto transformace jsou přitom srovnatelné či případně lepší než v zemích, kde změna ekonomické situace provázela také změna politického uspořádání.

4.5 Přínosy a rizika ekonomické transformace v Číně

Poslední kapitola praktické části a zároveň celé práce se bude snažit dát odpověď na problematiku přínosů a rizik ekonomické transformace v Číně. Čína sama pohlíží na své úspěchy se sebevědomím, ale zároveň je zde znát určitý komplex ohledně její minulosti (do dnešní doby se Čína nedokázala vypořádat s odkazem Mao Ce –tunga). Od roku 1978, kdy Deng Xiaoping zvítězil v mocenském boji s maoisty a započal první úspěšné reformy, se Čína vyšplhala mezi největší ekonomiky světa. Předpokládá se, že do deseti let se stane druhou největší ekonomikou na světě. To vše díky unikátní ekonomické transformaci v této zemi. Jednotlivé přínosy a rizika transformace jsem shrnula v následující tabulce zcela ve smyslu toho, co se mi podařilo vyzkoumat a zanalyzovat během předešlého textu.

Tabulka 15: Přínosy a rizika ekonomické transformace v Číně

Přínosy	Rizika
Přínos ekonomické teorii zkoumající problematiku ekonomické transformace	Politický systém – rizika plynoucí z nedemokratického totalitního režimu
Přínos ekonomické teorii ve smyslu zkoumání prvků a vazeb v kapitalistickém systému	Ekonomická rizika
Rapidní snížení chudoby a růst bohatství	Znečištění životního prostředí
Globální mocnost jako protipól USA	Sociální nerovnosti a porušování lidských práv
Politický systém jako opora gradualistické strategie transformace	Nejistá budoucnost

* Poznámka: Autorčina vlastní analýza

4.5.1 Přínosy

Přínos ekonomické teorii

Je nesporné, že průběh transformace v Číně, jeho sledování a analýza, obrovskou mírou přispěl k obohacení ekonomické teorie vůbec. Čínský příklad jako první dokázal, že po liberalizaci nutně nemusí nastat propad produktu. I jiné faktory prokázaly volbu správné transformační strategie čínskými ekonomy a politiky. Svou celkovou koncepcí šla ekonomická transformace v Číně proti doporučením Washingtonského konsensu a uspěla. Je považovaná za skvělý příklad evolučně-institucionální perspektivy a gradualismu a jako taková se stala obrovským přínosem ekonomické teorii. Zkušenost z Číny také přinesla nové a inovativní přínosy teorii transformace v podobě například institucionálně zvládnuté dual-track liberalizace či v podobě transitivity institucí township and village enterprises.

Díky postupnému zavádění jednotlivých tržních reforem do ekonomiky byli ovšem odborníci také schopni nahlédnout do systému fungování kapitalismu, do interakčních vazeb jednotlivých prvků tohoto systému a relativní důležitosti různých elementů. A to také samo o sobě se stalo přínosem ekonomické teorii.

Snížení chudoby

Prvotním popudem zavedení reforem a odstartování ekonomické transformace v Číně se stala katastrofální situace čínské ekonomiky a velké procento čínské populace žijící na hranici nebo pod hranicí chudoby. První ekonomické reformy měly přímý vliv na snižování počtu lidí pod hranicí chudoby. 150 miliónů zaměstnanců se na vlně urbanizace přestěhovalo za prací do prosperujících čínských měst. 400 milionů lidí bylo osvobozeno z chudoby díky ekonomické transformaci. Reformy nastartovaly silný ekonomický růst, který v podstatě trvá podnes. V Číně se díky tomu rapidně zvedla životní úroveň a čínská ekonomika se tak vydala na cestu směrem k tržní ekonomice a k vyvinutým zemím světa.

Čína jako globální mocnost

Čína se bezesporu se sílící ekonomikou stává stále vážněji vnímaným hráčem na světovém poli. A to samozřejmě jak ekonomicky, tak i politicky a také vojensky (v současnosti je druhou největší vojenskou mocností po USA). Čína je nejlidnatější zemí světa a se sílícím ekonomickým zázemím je schopná promlouvat do světové ekonomiky a politiky. V blízké budoucnosti by se tak mohla stát jakýmsi protihráčem či protipólem americké světové hegemonii a americkému konzumnímu způsobu života. Otázkou zůstává zda-li je žádoucí, aby takto silná a mocná země byla totalitním systémem.

Politický systém

Tento bod je samozřejmě velmi sporný. Zařadila jsem ho mezi přínosy i rizika ekonomické transformace v Číně. Kladně politický systém v Číně chápu v tom smyslu, že jistě velkým dílem přispěl ke gradualistické implementaci reforem během transformace. Nezdá se mi z předchozích analýz z jiných transitivity ekonomik, že by bylo možné reformy v těchto zemích implementovat stylem jakým se to událo v Číně. Ekonomická transformace v těchto jiných zemích byla provázena i změnou politického systému. Politici nových demokratických států byli do určité míry nuceni jednat rychle, aby se nevyčerpal politický kapitál a neztratili momentum reforem. Naopak čínští ekonomové mohli postupovat obezřetně a pomalu, protože v zemi v podstatě neexistoval politický odpor a momentum reforem bylo vytvářeno neustále. Proto je Čína stále v procesu transformace i po přibližně třech dekadách od zavedení prvních reforem, ale na druhou stranu i proto je její transformační snažení v jistém smyslu úspěšnější než transformace v zemích střední a východní Evropy či Ruska, které byly provázeny nejistými výstupy.

4.5.2 Rizika

Politická situace

I když se Čína v průběhu transformace do určité míry posunula směrem k západní praxi, západní hodnoty stále nepřijala za své (hodnoty typu svoboda projevu, apod.). V Číně neexistuje žádná občanská společnost, neexistují pluralitní veřejné instituce ani nezávislá média, na druhé straně existuje silná cenzura. Podniky jsou odpovědné jen komunistické straně, tudíž zde chybí nátlak, aby se chovaly určitým způsobem, například ekologicky. Čínští komunističtí lídři vědí, že reformy mají určité hranice pokud nechtějí přijít o moc a vzdát se vlády jediné komunistické strany. Konzervativci tvrdí, že s další liberalizací by se Čína stala nevladatelnou. Konzervativci tvrdí, že lidé nesmějí dostat právo se sdružovat do odborů nebo akcionáři podniků nesmějí dostat větší práva. Na druhou stranu se zdá, že pokud Čína nechce riskovat zhroucení celého provázaného systému, musí nadále pokračovat jak v ekonomických tak i v politických reformách. Jak tedy celá situace dopadne? Touto otázkou se zabývá nemálo odborníků. Zda vývoj v Číně povede ke krvavým následkům a potlačení reformů či zda se Čína přerodí v demokratičtější systém.

Ekonomická rizika

Současná ekonomická situace v Číně a postup reformů znamenají i určitá rizika, nejen pro vývoj v Číně, ale i celosvětově. Většina těchto problémů je svázána s komunistickými kořeny a socialistickým chováním čínských politiků. Nejdůležitější ekonomická rizika jsem shrnula do několika bodů:

- Nutnost vytvoření **pevného ekonomického a právního rámce** pro aktivity soukromého sektoru a zajištění duševního vlastnictví.
- **Export a devizové rezervy:** I přesto, že vzrůstající čínský vývoz je schopný generovat vysoký ekonomický růst země, může tento vývoz znamenat určité riziko. Západní trhy nemohou a ani nebudou schopny pojmout takové velké množství zboží. A také vzrůstající saldo platební bilance má za následek vzrůstající hodnotu devizových rezerv v zemi. Každoročně Čína získává 200 miliard dolarů zahraničních deviz, protože ještě donedávna uměle držela kurs své měny na nízké úrovni. V současnosti

má nejvyšší devizové rezervy na světě a většinu z nich drží v amerických vládních dluhopisech, čímž financuje americký dvojitý deficit (státní deficit a deficit obchodní bilance). Odborníci tak upozorňují na možné nebezpečí globální hospodářské krize způsobené americkým zadlužováním a čínskou podporou tohoto rizikového chování. A také vyvstává otázka, zda-li dokáže Čína izolovat svůj finanční systém před tak velkými růsty rezerv, aby nevznikla inflace.

- **Zásahy do měnového kursu:** Problematika měnového kursu úzce souvisí s předchozí odrážkou. Je důležité, aby si čínská vláda uvědomila, že umělé držení měny pod tržní hodnotou či jiná manipulace s měnou bude mít negativní dopad na ekonomickou situaci v Číně do budoucna.
- **Neúplná privatizace:** Čína měla problémy s touto částí ekonomické transformace, protože jde nejvíce proti ideologii. Privatizační proces ještě stále není u konce. Některé velké nevýdělečné podniky, které by potřebovaly projít procesem privatizace, vláda drží ze strategicko-ideologických pohnutek.
- Nutnost volby správné **monetární politiky** ke stabilizaci ekonomické situace země a s tím související nutnost dalšího pokračování a dokončení reformy ve finančním a bankovním sektoru.
- **Korupce:** Čínu nelze úplně považovat za zemi ekonomické svobody a zemi přátelskou vůči podnikatelům. Každý podnikatel i obyvatel Číny se stále potýká s problémy obrovské korupce. Ročně Čína utrpí díky korupčnímu jednání škody ve výši 13-17 % HDP.
- **Další problémy:** Neprůhledný byrokraticko – politický aparát, nedodržování patentové ochrany.

Životní prostředí

Rychlý ekonomický růst a rozvoj v Číně si vyžádaly krutou daň v podobě zdevastovaného životního prostředí. Důvodem této situace je obrovského plýtvání zdrojů v rámci rozvoje průmyslu. Problém vysokého znečišťování průmyslem je zapříčiněn především extenzivním růstem s minimálním důrazem na efektivitu. Také příliš rychlá urbanizace vedla ve výsledku k vážnému poškození životního prostředí. V současnosti se začíná projevovat zlepšená kontrola znečištění, přesto se nadále musí zlepšit především monitorování znečištění a připravit lepší právní rámec a postihy pro znečišťovatele.

V Číně leží 5 z 10 nejvíce znečištěných míst na Zemi. Ročně předčasně umírá na znečištěné ovzduší 400 000 lidí. Za posledních dvacet let se v Číně zdvojnásobila rozloha pokrytá pouští. Dnes poušť tvoří 25 % území. Obrovským způsobem se plýtvá energií. Největší ekologické problémy dnešní Číny se týkají:

- Znečištění ovzduší: Je potřeba snížit emise oxidu uhličitého o 40 %, aby atmosféra byla schopna přijímat takové množství emisí.
- Znečištění vod a vodohospodářství: Pravděpodobně nejhorší problém. 20 % čínských měst trpí extrémním nedostatkem vody, 500 milionů čínských vesničanů nemá přístup k bezpečně pitné vodě. Vystavění největší vodní elektrárny na světě budí u ekologů také pochyby⁴⁰.
- Odpad: 820 milionů tun pevného průmyslového odpadu a 140 milionů tun domácího odpadu ročně.
- Desertifikace
- Eroze půdy: Každý rok ztrácí Čína 5 miliard tun půdy erozí.
- Změna počasí a podnebí: Častější sucha a povodně, ztráta biodiverzity.

Sociální nerovnosti a lidská práva

Oficiální časopis Liaowang Zhoukan uvedl⁴¹, že během roku 2003 se počet sociálních nepokojů v Číně zvýšil o 15 % a počet protestujících dosáhl na hodnotu ke 3 miliónům osob. Zdrojem nespokojenosti se stávají hlavně rostoucí příjmové rozdíly, které souvisejí s nerovnoměrným ekonomickým vývojem v zemi a s velkými rozdíly mezi jednotlivými regiony Číny. Dalšími důvody nespokojenosti se stávají nezaměstnanost, nízké mzdy, korupce, nedostatečné penze, bezohlednost zaměstnavatelů, nekompetentní přístup místních orgánů, arogance úředníků či etnická pnutí. Rozhodnutí soudů jsou závislá na interpretaci strany. Jedna z mála možností, jak dosáhnout spravedlnosti, je systém veřejných peticí a Petiční úřad. Počet takto adresovaných stížností dosáhl počtu 10 miliónů, ale jen mizivé procento z nich bývá vyřešeno.

---

⁴⁰ Příloha 3

⁴¹ Kohout, P.: Čínské problémy a rakouská teorie [online], 2005 [cit. 22. července 2007],
URL: (<http://pavelkohout.blogspot.com/2005/01/nsk-problmy-rakousk-teorie.html>)

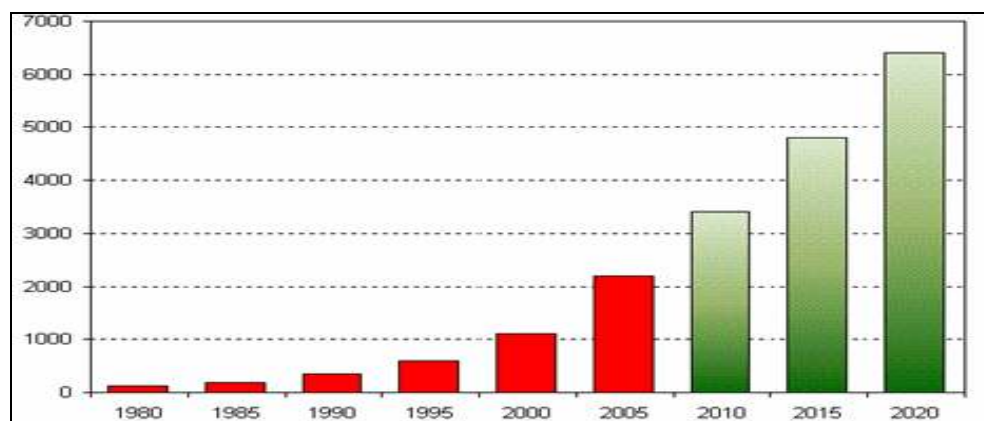
Dalším známým faktem je porušování lidských práv a také vykořisťování pracovníků. Nelidské pracovní podmínky jsou v Číně velmi rozšířeny. Pomocí naprosto minimálních mezd a vykořisťování vyrábí čínské podniky výrobky, které jsou po té schopny ve světě získávat cenovou konkurenční výhodu. O hrozných pracovních podmínkách čínských dělníků jsou natáčeny i dokumentární filmy („Džiny z Číny“).

Porušování lidských práv ze strany Číny se týká i některých etnik. Nejznámějším příkladem je vojenská okupace Tibetu a posléze zabránění tibetského území pod čínskou nadvládu. Tibet byl násilně počínštěn, jeho kultura rozprášena. Tibetský dalajláma žije přes 40 let v indickém „vyhnanství“. Čína nevyřešila ani otázku uprchlíků ze Severní Koree, kteří jsou z Číny vraceni zpět, kde je čeká téměř jistá smrt. V současné době se Čína snaží před mezinárodní veřejností smýt ze sebe punc feudálního státu, kde se porušují lidská práva. Děje se tak díky přípravám na Letní olympijské hry v Pekingu v roce 2008⁴². Čína se chce světu představit jako moderní světová velmoc. Přesto však na povrch vyplývají skutečnosti, že některé olympijské areály jsou stavěny za pomoci dělníků, kteří jsou vykořisťováni svými zaměstnavateli.

Nejistá budoucnost

Na závěr této kapitoly bych se ráda zmínila o nejisté budoucnosti Číny a udělala pár menších předpovědí o udržitelnosti prudkého vývoje Číny do budoucnosti. Následující graf ukazuje minulý i budoucí předpokládaný HDP Číny.

Graf 10: HDP Číny (v mld. dolarů)

Zdroj: Euroekonom.cz

⁴² Příloha 4

Tento graf ekonomického růstu Číny do roku 2005 dokládá, že zvolené reformy byly převážně úspěšné pro vytváření pozitivního vývoje. Otázkou zůstává, jak zajistit, aby tento pozitivní trend byl dosahován i v budoucnosti. V krátkodobějším měřítku čínská vláda připravila legislativu ve třech důležitých oblastech, z nichž některé byly již do této doby schválené, a to zákon o bankrotu, podnikové zákony a zákony zajišťující vlastnická práva. Ještě důležitějším krokem však zůstává, aby stát zajistil také vynucování těchto práv a zákonů, zejména díky existující velké korupci a nesprávně fungujícím soudům. Špatně fungující právní rámec a vynucování prostředky mohou totiž odlákat potencionální zahraniční investory či poškodit domácí investory.

Z dlouhodobějšího pohledu je jasné, že Čína i přes svůj hospodářský úspěch z minulých let stojí před problémy, které se mohou stát velmi vážnými. Rychlý růst totiž doprovázely environmentální náklady, sociální nerovnosti a někdy i zdravotní potíže lidí. Čína by se tedy měla pokusit pokračovat a zlepšit své snahy o udržitelnější přístup k využívání přírodních zdrojů a o kvalitnější sociální politiku. Ani vývozní konkurenceschopnost země nedokáže zakrýt strukturální obtíže, jimž Čína čelí. Aby silný růst pokračoval i nadále, bude potřeba, aby Čína udržovala rychlost domácích reforem a přesunula strukturu svého růstu od vývozu k domácí poptávce.

Jedním s dalším možných budoucích problémů čínské ekonomiky, které se v současné době jeví, je stárnutí populace. Čína se totiž bude pravděpodobně brzy potýkat s problémem stárnutí populace jako například USA či Evropa. Tento demografický trend přitom není snadné zvrátit. Čína v tomto smyslu doplácí na politiku jednoho dítěte. Je jasné, že takto strmý ekonomický růst, který Čína do současnosti vykazuje, nebude trvat věčně. Otázkou zůstává, jestli zpomalení čínského růstu přijde v podobě „měkkého přistání“ nebo v podobě velké hospodářské krize srovnatelné s hospodářskou krizí v 30. letech 20. století. Každopádně je jisté, že v dnešním globálním světě, kdy ekonomiky jednotlivých zemí jsou velmi provázány, budoucí vývoj v Číně ovlivní všechny.

5 Závěr

Transformace jako komplexní a složitý proces přechodu socialistického zřízení na zřízení kapitalistické se stala ekonomickým fenoménem, který ovlivnil životy velkého množství lidí (jen v Číně žije přibližně 1/5 světové populace). Transformace na sebe bere různé podoby v různých podmínkách různých transitivity ekonomik a směřuje také k různým cílům – druhům tržně orientovaných ekonomik. Přes to, že tyto cíle jsou dané a jasně definované, způsob jak tyto cíle naplnit není již tak jednoznačný. V současné době existují dva přístupy k problematice transformace.

Oba dva přístupy, Washingtonský konsensus a evolučně-institucionální perspektiva, se nevyvíjely společně. V počátcích transformace byl Washingtonský konsensus známější a všeobecně přijímanější přístup. Tento přístup je obecně založený na tvrzení, že rychle a správně implementované reformy musejí přinést kýžený výsledek. Jak se však postupem času ukázalo, v transitivity ekonomik docházelo k problémům v podobě nečekaných a nechtěných výstupů. Proto došlo k postupnému vykrystalování druhého přístupu založeného na institucionálním pohledu na problematiku. Transformaci je nutno ukotvit do institucionálního zázemí tak, aby proběhla bez nežádoucích výstupů. Relevanci tohoto přístupu potvrdil hlavně vývoj reforem v Číně. Čína nezavedla žádná z doporučení Washingtonského konsensu, přesto byla ve svém transformačním snažení velmi úspěšná.

Průběh transformace v Číně měl unikátní charakter. První reformy nepřišly se změnou politického systému, tak jako v jiných zemích, ale jako reakce na stagnující čínskou ekonomiku. Reformy byly implementovány postupně a na ty sektory ekonomiky, které to v dané situaci nejvíce vyžadovaly. Čínští ekonomové se snažili „vybrat“ z kapitalismu to nejlepší a postupně to opatrně aplikovat na domácí podmínky. Prvotní reformy vytvářely prostor pro další reformy tak, jak se socialistická ekonomika pomalu přetvářela na tržní. Dokonce se zdá, že od zavedení reforem se čínská vláda dostala do situace, kdy je spíše „unášena“ dalším vývojem a vytváří reformy pro sektory, kde to zrovna „hoří“, než že by měla situaci plně v rukou. Například návrat do doby před prvními reformami už je zcela nemyslitelný. Proto se nedá říct, že by v Číně existoval nějaký prvotní plán transformace či strategie. Každopádně je ale zcela evidentní, že postup reforem v Číně odpovídá graduální strategii a institucionálnímu přístupu. Tato strategie se ukázala jako velmi úspěšná.

Čína vykazala během své transformace několik pozitivních specifik ve smyslu graduální strategie a institucionálního přístupu. Jedná se zejména o dual-track liberalizaci a township village enterprises. Obě vytvářejí transitivity instituce, tedy jakési „přemostění“ mezi institucemi socialistickými a plně kapitalistickými. Tyto transitivity instituce zajistily plynulejší pohyb transformačním procesem. Dual-track liberalizace zajistila, že v Číně nedošlo k poklesu produktu po liberalizaci tak jako v jiných zemích.

Současná ekonomická situace Číny je výsledkem mnohaletých reforem. Čína vykazuje již po několik let rychlý ekonomický růst. Tento růst je podpořen zvětšujícím se soukromým sektorem a restrukturalizací státem vlastněných podniků. Také obrovský vývoz zboží ze země podporuje tento rychlý růst. Vysoký export ovlivňuje také množství devizových rezerv v zemi, které jsou v současnosti nejvyšší na světě. Exportní síla země je dána nízkou cenou práce v zemi a také manipulací s měnou ze strany čínské vlády. Daňové reformy z 90. let minulého století podpořily vládní příjmy a celková fiskální politika státu je dobrá. Monetární politika čínské vlády je horší, vládě se nedaří držet inflaci na stabilních hodnotách. Bankovní a finanční sektor prošly několika reformami, ale je zde jasná potřeba dalším změn.

Přínosy ekonomické transformace v Číně spatřuji v přínosech ekonomické teorii zkoumající problematiku transformace i problematiku fungování tržní ekonomiky vůbec. Díky silnému ekonomickému růstu nastartovanému po zahájení prvních reforem se v Číně rapidně snížilo množství lidí žijících v chudobě a vzrostlo bohatství v zemi. Čína díky své vzrůstající ekonomické síle se stává silným hráčem na mezinárodním poli a do budoucna by mohla být určitým protipólem americké hegemonii.

Mezi rizika situace v Číně patří bezesporu současný politický systém v zemi a vláda jediné nedemokratické komunistické strany. Existují i ekonomická rizika nastalé situace. Týkají se vzrůstající nevyváženosti v mezinárodním obchodě a obrovských devizových rezerv nakumulovaných v zemi, díky nimž Čína financuje americký vládní dluh a vytváří tím potenciální hrozbu globální ekonomice. Další hrozbu tvoří zásahy čínské vlády do měnového kurzu, nedokončená a nedokonalá privatizace či rozsáhlá korupce. Silný ekonomický růst minulých let byl vytvářen na úkor životního prostředí a také za současného objevení sociálních nepokojů týkajících se zejména nelidských pracovních podmínek a také vzrůstajících rozdílů mezi bohatými a chudými a také mezi různými regiony země. I přes současný pozitivní vývoj je její budoucnost nejistá a ani odborníci se nedokáží shodnout na tom, zda Čínu čeká po letech prudkého vývoje „měkké přistání“ či stejně prudký kolaps.

Předchozí text je syntézou dílčích analýz a výsledků a dokládá, že hypotéza stanovená na počátku se potvrdila. Na příkladu čínské transformace se ukázalo, že Washingtonský konsensus není jediný možný a jediný správný přístup k problematice transformace. Evolučně-institucionální perspektiva se stala plnohodnotným „protihráčem“ Washingtonskému konsensu v problematice transformace. I když přímo v Číně se gradualistická strategie projevila jako jediná správná, ani tato strategie však nemusí být úspěšná vždy a za všech okolností. Záleží na počátečních podmínkách dané ekonomiky a také na celkové politicko-ekonomické situaci. To, co platilo pro Čínu nemusí samozřejmě platit například pro srovnatelné Rusko. Každopádně čínský příklad podnítl diskuze teoretiků o transformaci a určitě poskytl nový a podnětný pohled na problematiku minimálně srovnatelný s Washingtonským konsensem.

Ze seznamu zdrojů použitých pro vytvoření této práce je jasná převaha internetových zdrojů nad klasickými knihami a učebnicemi. Klasické knihy jsem použila zejména pro vytvoření teoretické části. Internetové zdroje jsem používala k informacím o současné ekonomické situaci a jiné analýzy, které se v knižní podobě příliš neobjevují nebo informace v nich nejsou aktuální. Při hledání dat k makroekonomické analýze jsem narazila na problém, kdy některá data jsou na čínských webových stránkách jiná než například data z IMF nebo WTO.

Psaní této práce mě velmi bavilo a myslím, že bylo i velmi přínosné. Mám dojem, že výuka problematiky transformace je na naší škole podceněna vzhledem k tomu, že ještě do nedávné doby byla Česká republika sama transitivní ekonomikou.

Zdroje

HOLMAN, R.: Transformace české ekonomiky, V komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy, CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha, 2000, ISBN 80-902795-6-2

KORNAI, J.: The great transformation of Central Eastern Europe, Economics of Transition, Volume 14 (2) 2006, 207 – 244, Blackwell Publishing, UK, 2006

KOTOUČKOVÁ, A.: Ekonomická transformace ČR, Sborník z konference: Česká ekonomika na přelomu tisíciletí (edited by Slaný, A), Masarykova Univerzita, Brno, 2001, ISBN 80-210-2533-6

NELLIS, J.: Time to Rethinking Privatization in Transition Economies?, International Finance Corporation, Discussion Paper 38, The World Bank, Washington, D.C.

ROLAND, G.: Transition and Economics, Politics, Markets, and Firms, The MIT PRESS – Massachusetts Institute of Technology, 2000, ISBN 0-262-18203-3

SHAUGHNESSY, E.L. : Čína, země nebeského draka, Knižní klub, Praha, 2001, ISBN 80 – 242 – 0656 - 0

ŽÍDEK, L.: Transformace české ekonomiky 1989-2004, C.H. Beck, Praha, 2006, ISBN 80-7179-922-X

Internetové zdroje:

Adámková, Vlasta: Transformace centrálně plánovaných ekonomik střední a východní Evropy na tržní ekonomiky [online], 2002 [cit. 20. července 2007],

URL: (<http://nb.vse.cz/icre/books/sb-015/08.pdf>)

Aktuálně.cz: Logo Beijing 2008 [online], 2007 [cit. 20. července 2007],

URL: (<http://img.aktualne.centrum.cz/9/4/90422-logo-oh-2008-peking.jpg>)

Antoš,O.: Čína – země velkých možností i rizik, měšec.cz [online], 2006 [cit. 22. července 2007],

URL: (<http://www.mesec.cz/clanky/cina-zeme-velkych-moznosti-i-rizik/>)

Bedekr.cz: Historie Číny [online], 2001 [cit. 16. května 2007],

URL: (<http://www.bedekr.cz/texty/695.html>)

Český rozhlas: Čína [online], 2007 [cit. 6. května 2007],

URL: (http://www.rozhlas.cz/svet/asi/_zprava/51473)

Embassy of the People's Republic of China in Czech Republic: Ekonomický vývoj [online], 2004 [cit. 15. března 2007],

URL: (<http://www.fmprc.gov.cn/ce/cecz/cze/zgk/t126982.htm>)

Embassy of the People's Republic of China in Czech Republic: Čína by letos mohla absorbovat přímé zahraniční investice ve výši 57 miliard amerických dolarů [online], 2006 [cit. 10. července 2007],

URL: (<http://www.fmprc.gov.cn/ce/cecz/cze/xwyd/t127257.htm>)

Exil.sk: Mapa Číny [online] 2004 [cit. 4. května 2007],

URL: (<http://www.exil.sk/site/media/mapChina.jpg>)

Euroekonom.cz: Světová ekonomika v grafech [online], 2007 [cit. 15. dubna 2007],

URL: (<http://www.euroekonom.cz/grafy-html/hdp%20cina%2080-20.html>),

(<http://www.euroekonom.cz/grafy-html/hdp%20cina.html>),

(<http://www.euroekonom.cz/grafy-html/hdp-cina.html>)

FAS, Federation of American Scientists: CRS Report for Congress,China's Trade with United States and the World [online], 2007 [cit. 3.července 2007],

URL: (<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31403.pdf>)

Foibos: Analýza situace v příloze Finacial Times [online], 2007 [cit. 16. května 2007],

URL: (<http://foibos.cz/vsechny/cina/150/>)

Grafika.cz: Čínská vlajka [online], 2004 [cit. 4. května 2007],
URL: (http://img1.grafika.cz/grafika/images2/wein_evropa_cina.jpg)

Gnosis9.net: Tři soutěsky [online], 2007 [cit. 20. července 2007],
URL: (<http://gnosis9.net/img/soutesky003v.jpg>)

IMF: A framework for independent monetary policy in China [online], 2006 [cit. 25. července 2007],
URL: (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp06111.pdf>)

IMF: World Economic Outlook Database, April 2007 [online], 2007 [cit. 8. července 2007],
URL:
(http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/01/data/weorept.aspx?sy=2004&ey=2008&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=924&s=NGDPD%2CNGDPDPC%2CPCPI%2CPCPIPCH%2CBCA%2CBCA_NGDPD&grp=0&a=&pr1.x=69&pr1.y=11)

Ipont.financninoviny.cz: Turbulence na finančních trzích - jaké jsou příčiny? ... s L. Mokrášem z ČS [online], 2007 [cit. 20. července 2007],
URL:(<http://ipoint.financninoviny.cz/turbulence-na-financnich-trzich-jake-jsou-priciny-s-l-mokrasem-z-cs.html>)

Kohout, P.: Čínské problémy a rakouská teorie [online], 2005 [cit. 22. července 2007],
URL: (<http://pavelkohout.blogspot.com/2005/01/nsk-problmy-rakousk-teorie.html>)

Komise evropských společenství: Pracovní dokument komise doprovázející KOM(2006) 631 v konečném znění: Bližší partneři, větší odpovědnost, Politika pro obchod a investice mezi EU a Čínou: Hospodářská soutěž a partnerství [online], 2006 [cit. 23. července 2007],
URL: (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/com/2006/com2006_0632cs01.pdf)

Kylereed.com: Beijing Olympics Countdown [online], 2007 [cit. 20. července 2007],
URL: (<http://images.google.cz/imgres?imgurl=http://kylereed.com/Pictures/China/BeijingOlympics/BeijingOlympicsCountdown.jpg&imgrefurl=http://kylereed.com/Pictures/China/BeijingOlympics/index.html&h=550&w=453&sz=68&hl=cs&start=21&tbnid=QQCEG9NzD-kagM:&tbnh=133&tbnw=110&prev=/images%3Fq%3DBeijing%2BOlympics%2B2008%26start%3D20%26gbv%3D2%26ndsp%3D20%26svnum%3D10%26hl%3Des%26sa%3DN>)

Mejstřík, M., Merkner, T. a kol.: Hospodářský vývoj Číny: Příležitost?, EEIP [online], 2005 [cit. 22. července 2007],
URL: (http://www.eeip.cz/cz/docs/Hospodarsky_vyvoj_Ciny.pdf)

Nationalmaster.com: Economy Statistics [online], 2007 [cit. 2. července 2007],
URL: (http://www.nationmaster.com/graph/eco_gdp-economy-gdp-nominal),
(http://www.nationmaster.com/graph/eco_gdp_percap-economy-gdp-nominal-per-capita)

Novinky.cz: Tři soutěsky [online], 2007 [cit. 20. července 2007],
URL: (<http://www.novinky.cz/special/2006/foto/vedaatechnika/trisoutesky2.jpg>)

OECD: Economic Survey of China, 2005 [online], 2006 [cit. 28. května 2007],
URL: (www.oecd.org/dataoecd/10/25/35294862.pdf)

OECD: Statistics [online], 2007 [cit. 19. června 2007],
URL: (<http://stats.oecd.org/wbos/viewhtml.aspx?queryname=338&querytype=view>),
(<http://ocde.p4.siteinternet.com/publications/doifiles/302007011P1G026.xls>),
(<http://ocde.p4.siteinternet.com/publications/doifiles/302007011P1G035.xls>),

People's daily online: 13 keywords of economic reform [online], 2004 [cit. 23. listopadu 2006], URL: (<http://english.people.com.cn/200410/30/eng20041030-162190.html>)

Suchánková, Lucie: Čínská cesta privatizace, Bakalářská práce [online], 2006 [cit. 18. července 2007],
URL: (http://ies.fsv.cuni.cz/storage/work/743_lucie_suchankova.pdf)

Vindy.com: Surplus in China leads to trade deficit with U.S. [online], 2007 [cit. 13.června 2007],

URL: (http://www.vindy.com/content/business_tech/320005090918711.php)

Vořechovský, D: Čína roztáčí zahraniční investice [online], 2005 [cit 10. července 2007],

URL: (<http://danvorechovsky.blogspot.com/2005/07/na-rozt-zahranin-investice.html>)

Wikipedia: History of Chinese economic reform [online], 2006 [cit. 6. června 2007],

URL: (http://en.wikipedia.org/wiki/chinese_economic_reform)

Wikipedia: Shanghai Stock Exchange [online], 2007 [cit. 20. července 2007],

URL: (http://en.wikipedia.org/wiki/Shanghai_Stock_Exchange)

WTO: Statistics: International Trade Statistics 2006, Trade by region [online], 2007 [cit. 27. května 2007],

URL: (http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/section3_e/iii01.xls),

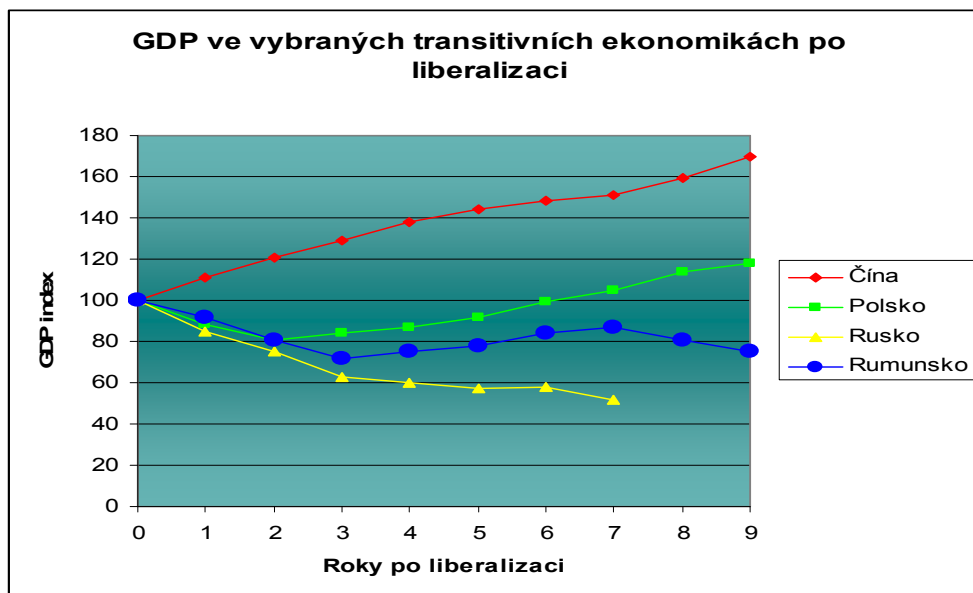
(http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/section3_e/iii04.xls)

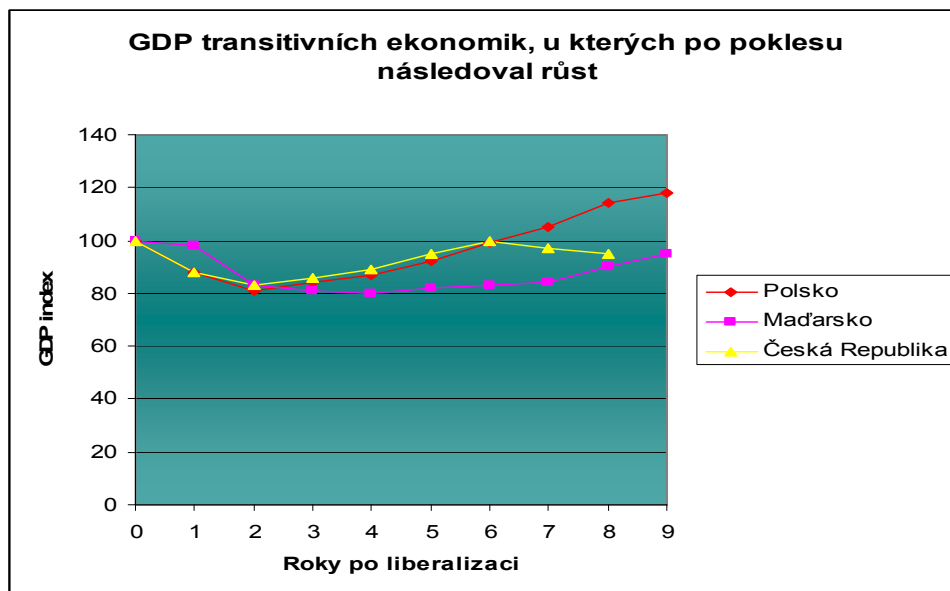
Přílohy

Příloha 1:

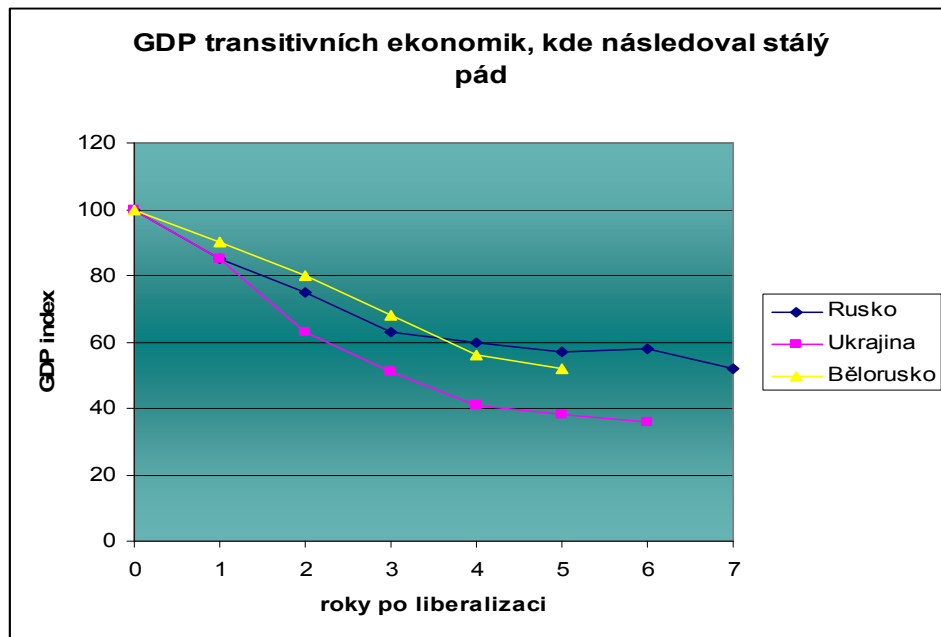
Vývoj HDP vybraných transitivních ekonomik během několika roků po liberalizaci

Zdroj: Roland, 2000

Zdroj: Roland, 2000

Zdroj: Roland, 2000

Rusko 1991 = 100, Ukrajina 1992 = 100, Bělorusko 1991 = 100, Čína 1983 = 100, Polsko 1989 = 100, Rumunsko 1989 = 100, Maďarsko 1989 = 100, Česká Republika 1990 = 100

Příloha 2:

Geografická mapa a státní vlajka Číny

Zdroj: grafika.cz

Zdroj: www.exil.sk

Příloha 3:

Největší přehrada světa - Tři soutěsky

Zdroj: Gnosis9.net

Zdroj: Novinky.cz

Příloha 4:

Letní olympijské hry 2008 Peking

Zdroj: Aktuálně.cz

Zdroj: Kylereed.com

Seznam tabulek

Tabulka 1: HDP na hlavu a míry ekonomického růstu ve vybraných socialistických a kapitalistických ekonomikách	str. 5
Tabulka 2: Alokace pracovníků podle sektorů (procentní podíly)	str. 8
Tabulka 3: Dvě různé vize transformace	str. 11
Tabulka 4: Vývoj čínského vývozu zboží 2001 – 2005 (mld. dolarů)	str. 32
Tabulka 5: Vybraní světoví vývozci zboží, 2005	str. 32
Tabulka 6: Vývoj čínského dovozu zboží 2001 – 2005 (mld. dolarů)	str. 33
Tabulka 7: Vývoj salda obchodní bilance v Číně 2001 – 2005 (mld. dolarů)	str. 34
Tabulka 8: Vývoz a dovoz služeb a saldo výkonové bilance v Číně 2001 - 2005 (mld. dolarů)	str. 35
Tabulka 9: Vybraní světoví vývozci služeb, 2005	str. 37
Tabulka 10: Příliv a odliv přímých zahraničních investic v Číně 2001 – 2005 (miliony dolarů)	str. 38
Tabulka 11: Saldo platební bilance v Číně 2000 – 2008 v mld. dolarů a jako procento z HDP	str. 39
Tabulka 12: Vývoj inflace v Číně podle spotřebitelských cen, 1995 – 2006	str. 40
Tabulka 13: Šest charakteristik transformace aplikovaných na vybrané transformace	str. 45
Tabulka 14: Rychlost a postup reforem ve vybraných zemích	str. 49
Tabulka 15: Přínosy a rizika ekonomické transformace v Číně (autorčina vlastní analýza)	str. 57

Seznam grafů

Graf 1: Růst reálného HDP v Číně (v %)	str. 29
Graf 2: Růst reálného HDP, Čína, USA a EU (15) (v %)	str. 30
Graf 3: Relativní růst vývozu zboží ve vybraných ekonomikách (1996 - 2005) (OECD celkem bráno jako základna = 1)	str. 33
Graf 4: Vývoj vývozu a dovozu v letech 2001 – 2005 (mld. dolarů)	str. 35
Graf 5: Vývoj čínského vývozu a dovozu služeb 2002 – 2005 (mld. dolarů)	str. 36
Graf 6: Příliv přímých zahraničních investic ve vybraných zemích průměr za roky 2003 – 2005 (miliony dolarů).	str. 38
Graf 7: Vývoj salda platební bilance v Číně 2000 – 2008 v mld. dolarů	str. 39
Graf 8: Vývoj inflace v Číně podle spotřebitelských cen 1995 – 2006 (rok 2000 = 100)	str. 40
Graf 9: Vývoj čínského vládního dluhu 1996 – 2002 jako procento HDP, rozdělen na domácí a zahraniční dluh	str. 53
Graf 10: HDP Číny (v mld. dolarů)	str. 63

Seznam příloh

Příloha 1: Vývoj HDP vybraných transitivních ekonomik během několika roků po liberalizaci	str. 71
Příloha 2: Geografická mapa a státní vlajka Číny	str. 73
Příloha 3: Největší přehrada světa - Tři soutěsky	str. 74
Příloha 4: Letní olympijské hry 2008 Peking	str. 75